

POÓR PÉTER

PhD-hallgató, Eötvös Loránd Tudományegyetem,
Új- és jelenkori egyetemes történelem Doktori Program

Aetas 40. évf. 2025. 2. szám, 112–138.

ISSN 0237-7934

DOI 10.14232/aetas.2025.2.112-138

www.aetas.hu

Az 1968-as carrarai nemzetközi anarchista kongresszus és az Anarchista Föderációk Internacionáléjának születése

Abstract. *The International Anarchist Congress of Carrara in 1968 and the Birth of International of Anarchist Federations.* The aim of this study is to present the 1968 International Anarchist Congress of Carrara, a highly significant event in the history of the libertarian movement. The primary sources used were the audio recordings and their transcriptions, as well as other archival documents of the congress, with the addition of contemporary newspapers, audiovisual sources and memoirs. Even by international standards, the paper gives an exhaustive and multifaceted analysis and context of this pivotal event of 20th century Anarchism, which besides leading to the foundation of the still existing International of Anarchist Federations, also influenced the stances of many Anarchist groups and organizations of that time on several relevant issues.

Keywords: *Anarchism, libertarian movement, international congress, International of Anarchist Federations, 1968*

A szimbolikusan csak „1968”-ként emlegetett időszak világszerte sokrétű és fontos változásokat hozott magával, melyek a politikai eszmék, a társadalmi mozgalmak és a mindennapi élet területén egyaránt éreztették hatásukat. A sort a fekete polgárjogi mozgalmaktól a francia diáklázadásokon át az ellenkultúra megannyi megnyilvánulási formájáig hosszasan lehetne sorolni.¹ E jelentős változások fontos aktorai voltak a korszak anarchistái, akik – bár mozgalmukat a bolsevizmus és a fasizmus felemelkedésének éve, a spanyol forradalom veresége és a II. világháború apokalipszise, majd a fogyasztói kapitalizmus térhódítása és a jóléti állam kiépülése s ezzel együtt a klasszikus munkásmozgalom hanyatlása vagy legalábbis reformista tendenciáinak erősödése együttesen visszavetették – az 1960-as évekre megújulva és megfiatalodva léptek fel a világ számos országában, gondolataikkal és tetteik-

¹ A témában magyar nyelven megjelent munkák közül a teljesség igénye nélkül a következők említhetők meg itt. Általában '68 kapcsán: Balázs–Földes–Konok (szerk.): *A modernről a posztmodernig: 1968*, i. m.; Barcsi–Szabó (szerk.): *68 kísértése*, i. m.; Bognár: *Lázadó diákok Párizsban, Rómában, Nyugat-Berlinben*, i. m.; Frei: *1968*, i. m.; Göbölös: *Hatvannyolc – akkor és azóta*, i. m.; Klaniczay: *1968 és az ellenkultúra*, i. m.; kifejezetten a franciaországi miliőre és az ottani eseményekre vonatkozóan: Bookchin: *Párizs, 1968*, i. m.; Konok: *Baloldali stratégiák – Franciaország, 1968*, i. m.; Sulák Péter Sándor: *A „változás szele”*, i. m.; az olaszországi „hosszú '68” vonatkozásában: Balázs: *„Stato, padroni, fate attenzione...”*, i. m.; a nyugat-németországi eseményeket és a diákmozgalom hanyatlásával felívelő újbaloldali terrorizmus összefüggéseit illetően: Nemes: *Terroristák az NSZK-ban, 75–91.*; Sausic: *A terror sodra*, 10–217.

kel egyaránt hozzájárulva a korszak eszmei, társadalmi és kulturális változásaihoz. Sokoldalú szerepvállalásukról ugyan magyar nyelven születtek már írások,² illetve fordítások,³ ennek ellenére Csoma Lajos 2011-ben tett megállapítása, miszerint „1968 és az anarchizmus kapcsolatának vizsgálata magyar nyelven a kezdeteknél tart”,⁴ összességében továbbra is helytállóan tekinthető. Kiváltképp igaz ez, hogyha nem az előszeretettel reflektorfénybe állított utcai összecsapásokra és egyéb látványos társadalmi megmozdulásokra fókuszálunk, hanem a nemzetközi liberter mozgalom korabeli vitáit és elemzéseit, valamint az ebből fakadó következményeket vizsgáljuk az anarchisták szerveződési és működési gyakorlatára nézve.

Jelen tanulmány ehhez a tényfeltáró munkához kíván hozzájárulni az anarchista mozgalom II. világháború utáni történetének fontos mérföldkövéül szolgáló egyik nemzetközi kongresszusának bemutatásával. Ez az 1968. augusztus 31. és szeptember 3.⁵ között az olaszországi Carrara városában megrendezett kongresszus amellelt, hogy elvezetett a mindmáig létező *Anarchista Föderációk Internacionáléjának* létrehozásához, hatással volt a korszak számos anarchista csoportjának és szervezetének állásfoglalására több releváns kérdésben. Beható tanulmányozásával éppen ezért bepillantást nyerhetünk a '68-as időszak nemzetközi anarchista mozgalomának vitáiba, továbbá megismerhetjük fontosabb szervezeteinek és prominens tagjainak állásfoglalását egyes jelentős kérdések kapcsán.

A tanulmány a kongresszushoz elvezető utat, valamint az ott elhangzott legfontosabb beszédeket és vitákat járja körül, utalva az esemény jelentőségére és azokra a kritikákra, amelyek egyes anarchisták részéről megfogalmazódtak. A témaválasztást az esemény eszme- és mozgalomtörténeti fontossága, egyszersmind gyér szakirodalmi feldolgozottsága teszi indo-

² Csoma: „*Mindent akarunk!*”, i. m.; Konok: „...*a kommunizmus gyermekbetegsége?*”, 227–261.

³ Norbert Frei említett globális merítésű összefoglalójának vonatkozó részein túl (Frei: 1968, i. m.) legfontosabb példaként itt egyfelől a carrarai kongresszuson is tevékeny szerepet játszó Daniel Cohn-Bendit testvérével közösen írt, magyar fordításban még a Kádár-korszak idején zárt kiadás keretében megjelent könyvét kell megemlíteni (Cohn-Bendit, D. – Cohn-Bendit, G.: *A baloldali radikalizmus*, i. m.), másfelől azt a rendszerváltás utáni években kiadott anarchizmus antológiát, amelynek harmadik fejezete „A párizsi 68-tól az alternatív mozgalmakig” címet viseli, és Murray Bookchin, Paul Goodman, Daniel Cohn-Bendit, valamint John Clark idevágó írásait közli (Bozóki-Seres-Sükösd [szerk.]: *Anarchizmus ma*, 75–158.).

⁴ Csoma: „*Mindent akarunk!*”, 127.

⁵ Érdekes módon a kongresszus zárónapját illetően nincs konszenzus a kapcsolódó forrásokban. Míg a korabeli hangfelvétel francia nyelvű tudósítója egyértelműen szeptember 3-át jelöli meg az utolsó napként, s a kongresszusi felszólalások átiratait közlő spanyol nyelvű kiadványban szintén ez a nap szerepel, addig az IAF/IFA 1978-as III. kongresszusával összefüggésben készült kötet történeti előzményeket vázlatosan ismertető részében szeptember 5-e szerepel. A helyzetet bonyolítja, hogy a mexikói páros, Chantal López és Omar Cortés által digitalizált spanyol nyelvű kongresszusi anyagoknál viszont szeptember 8-a olvasható, ráadásul kezdőnapként is egy másik dátum, augusztus 30-a van feltüntetve. Sőt, ismert olyan skandináv mozgalmi kiadvány is, amelyek az összes többitől eltérő módon szeptember 9-ét jelöli meg az utolsó kongresszusi nap dátumaként. Vö. *Congreso Anarquista Internacional de Carrara 14*. A hangfelvétel átiratának spanyol fordítását lásd: *Congreso Anarquista Internacional de Carrara de 1968*. (A kiadvány nem tartalmaz oldalszámokat.) (Az átiratok készítése során jellemzően csak a kongresszus rendes felszólalói által mondottakat rögzítették, a közönség soraiból érkező bekiabálásokat nem. Emellett az átiratok jellegüknél fogva nem képesek kellőképp érzékelteni a viták hevesességét, a közönség hangulatát és az egyes felszólalások által kiváltott érzelmeket. Ebből fakadóan ott, ahol ennek tényleges relevanciája van, a hangfelvételre és az átiratra egyaránt hivatkoztam. Úgyszintén az olyan esetekben is, amikor a felszólaló személyét nem nevezi meg külön az átirat.); CRIFA: *Troisième Congrès de l'IFA*, 13–14.; López–Cortés: *Presentación*, i. m.; Uisk: *De anarkistiska federationernas kongress i Carrara 1968*, i. m.

coltá: specifikus szaktanulmányok nem íródtak e tárgyban,⁶ s az 1960-as évekre vonatkozóan az olasz vagy a nemzetközi anarchizmus történetét tárgyaló munkákban is csak utalásokat olvashatunk róla. Ráadásul mivel ez utóbbiak leginkább a mozgalom saját történetíróihoz (Octavio Alberola, Stuart Christie, Ariane Gransac, Salvador Gurucharri, Tomás Ibáñez stb.) köthetők, a képalkotás jellemzően egyoldalúbb, így mindenképpen árnyalásra szorul. Már csak ebből fakadóan is a tanulmány mindenekelőtt (több nyelven íródott) primer források feldolgozása, elemzése és egymással való összevetése útján kísérli meg bemutatni a témát. Elsődleges forrásbázisul hangfelvételek és átirataik, illetve az 1968-as carrarai nemzetközi anarchista kongresszus – a mexikói Ediciones Antorcha által üzemeltetett Biblioteca Virtual Antorcha jóvoltából digitalizált – más archív dokumentumai szolgáltak, melyek mellett korabeli újságok, audiovizuális tartalmak és visszaemlékezések szintén vizsgálat alá kerültek. Ezek szisztematikus feldolgozására és ütköztetésére mindeddig nem került sor a kutatásban, így a tanulmány e vonatkozásban hiánypótló szerepet kíván betölteni.

Miért éppen Carrara?

Mint azt nyitóbeszédében az előkészítő bizottság főtákaraként a kongresszus megszervezésében oroszlánrészt vállaló Guy Malouvier megfogalmazta, annak, hogy miért ezt a helyszínt választották, hármasság jelentősége volt: egyrészt Carrara azon kevés városok egyike, amely tekintélyes liberter múlttal rendelkezik, másrészt jelenkorukban is fontos találkák és gyűlések színterül szolgált, végül pedig sokan úgy tartották, hogy a kongresszusnak hála a település feledhetetlen referenciaponttá fog válni az anarchista mozgalom történelmi újjászületése során.⁷ Egy másik felszólaló, Alfonso Failla szintén a carrarai és más környékbeli munkások forradalmi osztályharcos tradíciójára hívta fel a figyelmet.⁸ Ennélfogva bevezetésül mindenképp érdemes némiképp részletesebben kitérni Carrara és az (olasz) anarchista mozgalom kapcsolatára.

A svájci–olasz határ közelében megrendezett 1891-es capolaglói anarchista gyűlést követően nem sokkal Errico Malatesta titokban Olaszországba utazott, és Carrara térségében látott neki csoportok szervezésének. Agitációja főképp a helyi márványmunkások körében talált meghallgatásra, akik már egyébként is rendelkeztek forradalmi és munkásmozgalmi hagyományokkal. Bár Malatesta életében ezt követően az emigráció és a száműzetés évei következtek, s ezalatt – a rendőri üldöztetés és a parlamentarista szocialisták konkurenciájának és aknamunkájának kettős szorításában – az olaszországi anarchista mozgalom⁹ meggyengült és kisebbségbe került, Carrara azon kevés helyek egyike maradt, ahol az anarchizmus nem szűnt meg fontos tényező lenni, s a régió anarchista munkásainak tevékenysége a következő évtizedekben is jelentős maradt.¹⁰ A fasizmus évei által megtépázott mozgalom harcossai kivették részüket a partizánellenállásból, a háborút követően pedig az olasz anar-

⁶ Idézett tanulmányában – a magyar szerzők közül egyedüliként – Csoma említés szintjén kitér ugyan a carrarai kongresszusra és az IAF/IFA létrehozására, elemzése azonban nem elsősorban erre irányul, ebből fakadóan nem is szolgál igazán részletes tájékoztatással a témát illetően. Csoma: „*Min-dent akarunk!*”, 129–130.

⁷ Guy Malouvier kongresszusi felszólalása. In: *Congreso Anarquista Internacional de Carrara de 1968*.

⁸ Alfonso Failla kongresszusi felszólalása. In: *Congreso Anarquista Internacional de Carrara de 1968*.

⁹ Általában az anarchista mozgalom itáliai fejlődéséről lásd az alábbi vázlatos áttekintést: Poór: *Az olasz anarchista mozgalom első 50 esztendeje*, i. m.

¹⁰ Woodcock: *Anarchism*, 348–351.

chista csoportok szintúgy ezt a várost választották országos gyűjtőszervezetük, a malatestai ihletésű program alapján álló *Olasz Anarchista Föderáció* (FAI) 1945. szeptemberi megalakulásának színhelyül.¹¹

A város a továbbiakban is időről időre fontos mozgalmi találkahelyül szolgált, s mikor a '68-as kongresszus végül kezdetét vette, az odaérkező Stuart Christie jóleső megdöbbenéssel konstataulta, hogy Carrara és környéke lakosságának közel 90%-a anarchista szimpatizáns. Anekdotaént elmesélte továbbá, hogy még az egyébként kommunista helyi rendőrfőnök is szimpátiával viseltetett irántuk, olyannyira, hogy a kvázi „sztárvendégként” érkező Daniel Cohn-Bendittől még autogramot is kért, aki a mintegy húszfős asztaltársaságuk által elfogyasztott bor számlájának rendezéséért cserébe azt kegyesen meg is adta neki.¹²

A kongresszus előkészületei

Az említett olasz FAI volt az a szervezet, amely 1965 október–novemberében megrendezett VIII. kongresszusán – melyre nem melleleg ismét csak Carrarában került sor – tervbe vette egy nemzetközi anarchista kongresszus összehívását.¹³ Ami a terv megvalósulásához vezető utat illeti, a FAI jóváhagyásával annak egyik legaktívabb szónoka és publicistája, Umberto Marzocchi Párizsba utazott, és ott megfigyelőként részt vett a *Francia Anarchista Föderáció* (FAF) 1966. májusi kongresszusán, az ott jelenlevők körében is javaslatot téve egy nemzetközi kongresszus megtartására Carrarában valamikor az 1967-es vagy '68-as év folyamán. Indítványát osztatlan tetszés fogadta, melynek eredményeképp május 28-án mindjárt létre is hoztak egy hattagú nemzetközi előkészítő bizottságot. A FAI bizottsági delegáltja természetesen Marzocchi lett, míg a FAF Guy Malouvier-t jelölte ki erre a feladatra. A bizottság maradékát a FAF-kongresszuson szintén részt vevő belga Natalis, a spanyol Palau y Ocaña, a franciaországi száműzetésben élő bolgár Balkanski, valamint egyedüli nem európai tagként a japán Egucsi Kan alkotta. A továbbiakban ez a bizottság vállalta magára a tervezett kongresszussal kapcsolatos információk közreadását a mozgalmi sajtóban, valamint a külföldi elvtársakkal való kapcsolattartást,¹⁴ egyszersmind felhívva őket a kongresszuson való részvételre és a napirendi pontok előzetes kidolgozásában való közreműködésre.¹⁵

Az előkészületek végül a vártnál némiképp több időt vettek igénybe, illetve az akkortájt több országban zajló intenzív társadalmi megmozdulások és egyéb objektív tényezők is késleltették a kongresszus összehívását, mely végül 1968. augusztus 31-én vette kezdetét. A dátumot látva azonnal szembetűnő, milyen jelentős történelmi pillanatban került sor erre az összejövetelre: a vietnámi háború kellős közepén, nem sokkal az 1968. májusi franciaországi események után, közvetlenül a prágai tavasz vérbefojtását követően. Egy olyan időszakban, amikor az Egyesült Államoktól Japánig lázadási hullám söpört végig a világon, egymást érték a háborúellenes tüntetések, a gyár- és egyetemfoglalások, az USA-ban csúcsra hágott az afroamerikaiak emancipációjáért folytatott küzdelem, s a női egyenjogúság követelése úgyszintén tizezrek ajkáról hangozott fel, a „harmadik világ” számos országában pedig intenzív gerillaharcok zajlottak. Egy olyan időszakban, amikor forradalmi változások sora ment végbe a zene, az öltözködés, a társas kapcsolatok terén, amikor sorra alakultak a kommunák,

¹¹ Marshall: *Demanding the Impossible*, 452.

¹² Christie: *The Christie file*, 163–165.

¹³ Umberto Marzocchi kongresszusi felszólalása. In: *Congreso Anarquista Internacional de Carrara de 1968*.

¹⁴ Guy Malouvier kongresszusi felszólalása. In: *Congreso Anarquista Internacional de Carrara de 1968*.

¹⁵ CRIFA: *Troisième Congrès de l'IFA*, 13–14.

az autoritást és a régi értékeket megkérdőjelező diákok szabadabb oktatást és vitákat követeltek, a szexuális forradalom pedig feltartóztathatatlannal utat tört magának. Egyszóval a nagybetűs '68 sűrűjében került sor erre a kongresszusra, ami e kontextusból fakadóan önmagában is nagy jelentőséggel ruházta fel. Az anarchizmus reneszánszának időszaka volt ez, ami egyfelől előrevetítette a kongresszus iránti szélesebb körű érdeklődést, másfelől valószínűsítette azt, hogy a beszédek és határozatok nem romantikus múltidézés lesznek csupán, hanem termékeny talajra hullva katalizátorként szolgálhatnak a nemzetközi anarchista cselekvés számára. Más megközelítésből nézve az esemény már csak azért is jelentősnek tekinthető, mert a II. világháborút követően megrendezett, egyébként is csekély számú nemzetközi anarchista kongresszus (például az 1958-as londoni) – az országos mozgalmak gyengesége, valamint koordinációs nehézségek folytán – nem tarthatott számot valóban széles körű nemzetközi érdeklődésre, továbbá hatását tekintve is meglehetősen korlátozott maradt. Ezzel szemben a carrarai kongresszus szervezői kezdettől fogva tudatosan törekedtek a láthatóság biztosítására, aminek következtében az esemény kiterjedt médianyilvánosságnak örvendett: újságírók, rádió- és tévériporterek¹⁶ vettek részt rajta, és számoltak be a történetéről.¹⁷

Támogatók és résztvevők

Ami a résztvevők körét illeti, a különböző forrásokban fellelhető különbségek és a pontos számokkal kapcsolatos következtelenség némi zavarra adnak okot. Arra mindazonáltal még így is alkalmasak, hogy következtetni engedjenek a kongresszus földrajzi és szervezeti reprezentációjára, valamint hogy lehetővé tegyék a résztvevők körének nagyságrendi meghatározását.

Az első problémát mindjárt az jelenti, hogy bár a kongresszusról beszámoló francia nyelvű hanganyag 34-ben határozza meg az előkészületekben részt vevő országos anarchista szervezetek számát, a tételes felsorolásból azonnal kitűnik, hogy valójában csak 32-ről, de legjobb esetben is 33-ról van szó (hogyha az ország korabeli megosztottsága miatt *Kína Anarchista Föderációját* kettőnek tekintjük). Ezek az országos szervezetek a következők voltak: számúzetésbeli *Bolgár Anarchisták*, *Ibériai Anarchista Föderáció*, *Holland Anarchista Mozgalom*, *Olasz Anarchista Föderáció*, *Francia Anarchista Föderáció*, *Japán Anarchista Föderáció*, *Brazília Liberter Mozgalma*, számúzetésbeli *Kubai Liberter Mozgalom*, *Mexikói Anarchista Föderáció*, *Német Anarchista Mozgalom*, *Argentín Liberter Föderáció*, *Ausztrál Anarchisták Föderációja*, *Brit Anarchista Föderáció*, *Québec Anarchista Föderációja*, *Peru Liberter Szervezetei*, *Új-Zéland Anarchistáinak Föderációja*, az *Amerikai Egyesült Államok Anarchista Mozgalma*, *Finnország Liberter Mozgalma*, *Chile Liberter Csoportosulásainak Föderációja*, (belső és számúzetésbeli) *Kína Anarchista Föderációja*, *Kolumbia Anarchista Mozgalma*, *Görög Anarchista Mozgalom*, *Svájci Liberter Szocialista Föderáció*, *Vietnámi Anarchista Mozgalom*, *Portugália Anarchista Mozgalma*, *Jütland Anarchista Föderációja* (Dánia), *Zsidó Anarchista Föderáció* (New York), *Kanada Anarchista Mozgalma*, *Román Anarchista Mozgalom*, *Costa Rica Anarchista Mozgalma*, *Panama Anarchista Mozgalma* és végül *Guatemala Anarchista Mozgalma*.¹⁸ Összesítve tehát eszerint a kongresszus előkészítésében 31 „országhoz kötődően” 13 európai, 10 latin-amerikai,

¹⁶ Néhány példa a televíziós képanyagra (sajnos hang nélkül) a legismertebb videomegosztó oldalon is fellelhető. Például: *Congresso anarchico di Carrara* (1968).

¹⁷ López–Cortés: *Presentación*, i. m.

¹⁸ *Congreso Anarquista Internacional de Carrara 01.*; *Congreso Anarquista Internacional de Carrara de 1968*.

4 észak-amerikai, 3 (vagy 4) ázsiai, továbbá 1 ausztrál és 1 óceániai anarchista szervezet vett részt, ami valódi világgongresszus képét vetítette elő.

Ez a kép azonban rögtön árnyaltabbá válik, ha megnézzük a kongresszuson ténylegesen résztvevők körét. Ugyanennek a hangfelvételnek a tanúsága szerint összesen 18 „ország” képviseltette magát: Görögország, Portugália, Bulgária, Spanyolország, Hollandia, Olaszország, Franciaország, Japán, Kuba, Mexikó, Nyugat-Németország, Nagy-Britannia, Új-Zéland, Svédország, Svájc, Ausztrália, Jugoszlávia és Korea.¹⁹ Vagyis a földrajzi távolságokból és az utazási nehézségekből adódóan itt már egy Európa-központúbb konstellációval találkozhatunk. A tisztánlátást nagyban nehezíti ugyanakkor, hogy egy másik forrás mindössze 14 országról számol be, s Japánt és Mexikót leszámítva egyáltalán nem tesz említést az iménti felsorolás többi nem-európai országáról. Vagyis, ha így áll a dolog, a gyakorlatban egy még erősebb Európa-centrizmusról beszélhetünk. Külön országként utal ellenben e forrás Kubára, jóllehet ez az anarchista delegáció a szigetországban kialakult speciális körülmények és diktatórikus viszonyok folytán nem közvetlenül onnan érkezett. Hasonló a helyzet Spanyolországgal és Bulgáriával is: a Carrarába látogató spanyolok és bolgárok valójában már évek óta nyugati (döntően francia) kényszeremigrációban éltek. Nem világos, hogy voltak-e délszláv résztvevők a kongresszuson, lévén, hogy Jugoszláviát ez a lista már egyáltalán nem említi.²⁰ E forrásnak ugyanakkor vitathatatlan erénye, hogy tételelesen megadja az egyes országokból érkező delegáltak, megfigyelők és médiaképviselők számát. Ebből a felsorolásból az tűnik ki, hogy a legtöbb országból „csak” delegáltak érkeztek, s az ő számuk jellemzően 1 és 3 fő között mozgott, míg az olasz és francia szervezetek mint fő szervezők ennél jelentősebb kontingenssel képviseltették magukat. A részt vevő megfigyelőket illetően az a két ország hasonlóképp felülreprezentáltak tekinthető, noha Nagy-Britanniából közel annyi megfigyelő érkezett, mint amennyi a hasonló státuszú olaszok száma volt. Ezenfelül a svájci anarchista kutatóközpont, a CIRA, a svéd anarchoszindikalista szakszervezeti központ, a SAC, valamint az anarchoszindikalista internacionálé, az IWA/AIT szintén küldtek megfigyelőket. Rajtuk kívül a média Franciaországból érkezett képviselői (sajtósok, rádió- és televízióriporterek) hasonlóképp jelen voltak a többnapos rendezvényen.²¹ Ez a körülmény azonban ne zavarjon meg minket: a BBC és a *The Times* brit képviselői a francia stábbal érkeztek, s egyébként is a francia sajtóorgánumok mellett olasz, svájci, sőt török polgári lapok is foglalkoztak az eseménnyel,²² magáról a mozgalmi sajtóról nem is beszélve.²³ Összesítve tehát

¹⁹ Uo.

²⁰ *Congreso Internacional Anarquista (1968). Primer punto.*

²¹ Uo. A résztvevők pontos megoszlása a következőképpen alakult: Bulgária: 3 delegált, 6 megfigyelő; Franciaország: 6 delegált, 31 megfigyelő, 14 sajtós, rádiós és tévés; Olaszország: 7 delegált, 11 megfigyelő; Mexikó: 2 delegált; Kuba: 2 közvetett delegált; Nyugat-Németország: 2 delegált; Japán: 3 delegált; Spanyolország: 3 delegált, 4 megfigyelő; Hollandia: 1 delegált; Svájc: 3 delegált, 1 megfigyelő; Svédország: 2 delegált; Portugália: 2 delegált; Görögország: 1 delegált; Nagy-Britannia: 3 delegált, 10 megfigyelő; továbbá a CIRA-tól 2, a SAC-tól 1, az IWA/AIT-től pedig 1 megfigyelő.

²² Christie: *The Christie file*, 163–164.

²³ Lásd például az egyik legfontosabb brit liberter sajtótermék beszámolóját (*The International Anarchist Congress of Carrara 1968*. Freedom, 1968. szeptember 21. 3–4.) vagy a franciaországi száműzetésben működő spanyol CNT egyik korabeli fő orgánumának számos vonatkozó cikkét: *Editorial. Bilan d'un Congrès*. Espoir, 1968. szeptember 22. 1.; *L'anarchisme et le marxisme a l'épreuve de l'expérience des révolutions du XXe siècle. Etude-rapport* [4 részletben közölve]. Espoir, 1968. szeptember 22. 1. és 8.; 1968. szeptember 29. 1. és 8.; 1968. október 6. 6. és 8.; 1968. október 13. 3. és 8.; Montseny Federica: *Día tras día. El Congreso de Carrara* [4 részletben közölve]. Espoir, 1968. szeptember 22. 2.; 1968. szeptember 29. 2.; 1968. október 6. 2.; 1968. október 13. 2.; *Décla-*

„hivatalosan” 14 országból nem kevesebb mint 40 delegált, 67 megfigyelő, valamint 14 médiaképviselő, azaz 121 fő érkezett a Carrarában megrendezett eseményre.

A fentiek tükrében kijelenthető, hogy az 1968-as carrarai kongresszus nagy volumenű nemzetközi anarchista összejövetel volt, mely ugyanakkor két szempontból sem tekinthető valódi világkongresszusnak, s ezt mindjárt az első nap folyamán maguk a felszólalók is egyértelművé tették. Guy Malouvier például nyíltan kijelentette: „a carrarai kongresszus nem anarchista világkongresszus, hanem azon anarchista föderációk nemzetközi kongresszusa, amelyek egyetértenek abban, hogy mozgalmunk nemzetközi újjászervezésére van szükség [...]”. Soha nem állítottuk, hogy a liberter mozgalom egészét, annak minden irányzatát képviselnénk, és nevetséges és tisztességtelen is lenne ezt állítani.”²⁴ Másfelől az egyik japán küldött, Oszawa Maszamicsei személyes keserűségének hangot adva megvilágította a rendezvény egy másfajta korlátoltságát is: „Eltársak, be kell vallanom, csalódott vagyok, hogy a három japán elvtárs kivételével csak fehérek vannak ezen a kongresszuson. Mint tudjátok, Európa nem a világforradalom egyedüli központja: Ázsia, Afrika, Latin-Amerika új erőket termel, amelyek erősen befolyásolják a forradalmi folyamatot.”²⁵ A kongresszus összetételének ilyenén alakulása azonban – mint ahogy az a szervezési előkészületekből is kiténik – nyilvánvalóan nem a szervezők rasszista prekonceptiójából fakadt. Ezt az attitűdöt példázza a svájci Liberter Szocialista Föderáció delegáltjaként érkező Jean-Jacques Lebel felszólalása is, aki nyíltan szolidaritásra hívott fel „fekete forradalmár elvtársaink iránt, akik az észak-amerikai kapitalizmus integráns részét képező rasszizmus ellen küzdenek”, konkrétan a *Fekete Párducok* szervezetét nevezve meg.²⁶

A gazdasági átalakulás programja

Michel Cavallier, az *Ibériai Anarchista Föderáció* (szintén FAI, de nem keverendő az olasz föderációval!) képviselőjeként a kongresszus elé terjesztett egy, a spanyol FAI jóváhagyásával készült tervezetet a forradalmi átmenet alatti és a jövő anarchista társadalmához kapcsolódó gazdaságszervezés témakörében. A felolvasott dokumentum egyértelműen deklarálta, hogy a gazdaság átalakításával kapcsolatos liberter felfogás egyaránt szembenáll a kapitalista és a marxista-leninista államok gazdaságszervezési és -irányítási koncepciójával, s hogy annak célja „minden egyes lény szabadsága és jóléte kell, hogy legyen, a társadalmi egyenlőség és az emberi szolidaritás légkörében”. Ehhez pedig a fennálló tekintélyelvű intézmények, a magántulajdon, a társadalmi osztályok, hierarchiák és kiváltságok, valamint az elnyomás és kizsákmányolás egész rendszerének eltűnésére van szükség.

Hangsúlyozta továbbá azt is, hogy az anarchista társadalmi forradalom nem egyetlen „varázsütésre” fog megvalósulni, és nagy valószínűség szerint nem is egyidejűleg a világ összes országában. Mindezekből fakadóan az új rendszernek, az új strukturáknak sokrétű,

ration du Congrès de Carrare à l'opinion publique. Espoir, 1968. szeptember 22. 8.; *Le Congrès de Carrare et l'occupation de la Tchécoslovaquie*. Espoir, 1968. szeptember 22. 8.; Fontaura [Galindo Cortés, Vicente]: *Internationale del anarquismo y de los anarquistas*. Espoir, 1968. október 13. 5. és 7.

²⁴ Guy Malouvier kongresszusi felszólalása. In: *Congreso Anarquista Internacional de Carrara de 1968*. (A tanulmányban közölt, idegen nyelvű forrásokból származó szó szerinti idézetek saját fordítások.)

²⁵ Maszamicsei Oszawa kongresszusi felszólalása. In: *Congreso Anarquista Internacional de Carrara de 1968*.

²⁶ Jean-Lacques Lebel kongresszusi felszólalása. In: *Congreso Anarquista Internacional de Carrara de 1968*.

pluralisztikus profillal kell rendelkezniük, melyek folyamatos tökéletesítésre szorulnak majd, s amelyek között a harmonikus egyensúly megteremtése szintén nem valami azonnali és magától értetődő dolog lesz. Ennek szellemében a gazdaságszervezés konkrét módját illetően nem ragaszkodott a doktriner kizárólagosság elvéhez. Megemlíttette a klasszikus anarchista gondolkodók által már teoretikusan megalapozott különféle szocialisztikus koncepciók legfontosabbjait, kezdve a Proudhon-féle mutualizmustól a Bakunyin vagy Ricardo Mella nevével fémjelzett kollektivizmuson át a kropotkini, malatestai elveket követő anarchista kommunizmusig vagy épp a nem kommercializálódott kooperatívákig stb.²⁷ S bár kijelentette, hogy ő maga a liberter kommunizmus modelljét preferálja – jelentős részben a spanyol forradalom gyakorlati tapasztalatai nyomán –, nem utasítja el „szisztematikusan a burzsoá és tekintélyelvű rendszeren kívüli egyéb társadalomszervezési módozatokat”, legyenek azok bármelyikek a fenti elképzelések közül. Az ember maximális szabadságának és jólétének megteremtésére irányuló kísérletezésnek éppen ezért szerinte tág teret kellene biztosítani, a különböző felfogást követő szabad termelői és fogyasztói föderatív társulásoknak pedig együtt kellene működniük egy általános rendszerben.

A dokumentum leszögezi, hogy a jövő forradalmi gazdasági rendszere megalapozásának prioritást kell élveznie, s hogy „a termelés, az ellátás, a teljesítmény, a termelékenység biztosítására az első pillanattól kezdve szükség van, méghozzá anélkül, hogy a termelő embert kizsákmányolnák, kimerítenék vagy akár csak elidegenítő munkanormáknak vetnék alá”.²⁸ E pont kapcsán a dokumentumban foglaltak szerves kiegészítését jelentette a franciaországi száműzetésben élő *Bolgár Anarchista Föderáció* delegáltjának, Georges Balkanskinak a későbbi felszólalása. Balkanski ugyanis többek közt arra hívta fel a figyelmet, hogy az anarchistáknak már a jelen viszonyai közepette támogató és aktív viszony kialakítására kell törekedniük a gazdasági és szakszervezeti mozgalommal, ott, ahol már létezik ilyen. Ahol pedig még nem, a libertereknek támogatniuk kell ezek szárba szökését, s egyébként is kötelességük, hogy a munkásmozgalom legaktívabb harcosai legyenek. Világtörténelmi tapasztalatokra és főképp a '36-os spanyolországi példára hivatkozva azt állította, hogy „mozgalmunk ott volt képes fejlődni és ellenállni az üldöztetésnek, ahol szövetkezett a munkásmozgalommal, a mindennapi követelésekkel és a forradalmi küzdelemmel”.²⁹ Ilyenformán tehát Balkanski még egyértelműbbé tette, hogy a jövő új gazdasági-társadalmi rendszere realizálásának feltétele nem önmagában a társadalmi forradalom, hanem az ahhoz elvezető út is, mely annak megalapozását, szerves előkészítését jelenti mind materiális, mind tudati téren.

Visszatérve Cavallier-hez, az általa prezentált előterjesztés szerint a társadalmi forradalom révén bekövetkező gyors és győzedelmes átalakulásnak van egy szubjektív feltétele is, jelesül „a szabad és öntudatos ember”. „A munkások társadalmi, gazdasági, kulturális és ideológiai” képzettsége tehát fontos feltétele a sikernek. A termelői és fogyasztói kollektívákba szabadon (tehát a szovjet mintájú országoktól eltérően, nem állami kényszer hatására) szerveződő egyének a közös jólét érdekében együttműködve s nem egymás konkurrensaiként tevékenykednének, kiiktatva a csereértéken alapuló kereskedelmet és vele a piaci versenyt.

²⁷ Az itt felsorolt különféle anarchista gazdaságszervezési koncepciók részletesebb kifejtését, illetve az egyes irányzatok közti elméleti vitákat magyarul lásd Daniel Guérin eredetileg nem sokkal a carrarai kongresszust megelőzően publikált könyvének vonatkozó fejezeteiben: Guérin: *Anarchizmus*, 56–72.

²⁸ Michel Cavallier kongresszusi felszólalása. In: *Congreso Anarquista Internacional de Carrara de 1968*.

²⁹ Georges Balkanski kongresszusi felszólalása. In: *Congreso Anarquista Internacional de Carrara de 1968*.

A szöveg értelmében „a gazdaság nem fejlődhet társadalmi alap nélkül”, a jövő anarchista társadalmának bázisát pedig az egyének, csoportok, kollektívák és szakszervezetek mellett a szabad Kommunának kell képeznie. A Kommuna azonban nem kormány vagy állam, hanem egy pusztán adminisztratív feladatokat ellátó társadalmi koordinációs szerv, melynek hatásköre csak helyi szintre terjedne ki. Tagságát az adott területen élő minden egyes ember alkotná, akiknek szabad és általános gyűlései (jellegükből fakadóan antiautoriter módon és bürokráciamentesen) szabályoznák és látnák el feladatokkal a Kommunát. A társadalom magasabb szintű egységeit a szabad Kommunának megyei, regionális és országos föderációi adnák, melyek nemzetközi szinten konföderációkat alkotnának.

Ami a szakszervezeteket illeti, azok – a dokumentum által vizionált forгатókönyv értelmében – a jövő anarchista-szocialista társadalmában sem tűnnének el. A szabad munkásokon alapuló, szakmák és iparágak szerint szerveződő és szintűgy helyi, regionális, országos és nemzetközi föderációkba rendeződő forradalmi szakszervezetek – anélkül, hogy maguk tulajdonjoggal és/vagy politikai hatalommal rendelkeznének – alapvető feladata a munka megszervezésének és működésének biztosítása lenne, a felmért szükségleteknek megfelelően előállítva a társadalom számára nélkülözhetetlen javakat. A burzsoázia, illetve a kapitalista és tekintélyelvű struktúrák eltűnésével változások történnének a munkamódszerek és a gyártási folyamat egésze terén, szakmai átképzésekre kerülne sor stb. Mindennek részletesebb kifejtése hiányzik a szövegből, de annyi mindenesetre kiderül, hogy támogatnák a munka és a termelés racionalizálását, nagyban építve a tudatos és önkéntes egyéni és szakmai felelősségvállalásra. A szakszervezetek mellett és főképp azok túlhatalmának potenciális kialakulását elkerülendő, az egyes termelési egységeken belül az öngazgatás jegyében közvetlenül az ott dolgozók által a saját soraikból választott, megújítható és visszavonható mandátummal rendelkező tagokból álló bizottságok működnének.

Tekintve, hogy az átalakulás mottójául a Marx révén elhíresült, de különböző alakokban már korábban is használt és az anarchisták körében mindig is népszerű aforizmat („mindenki képességei szerint, mindenkinek szükségletei szerint!”³⁰) választották, a bérrendszer lebontását szintűgy alapvetőnek tekintették. Úgy látták, a javadalmak elosztása, legyen az bármennyire is egyenlő, szükségszerűen „igazságtalansághoz vezetne, önzést és keserűséget szülne, és hosszú távon újjáélesztené az egyenlőtlenségeket”. A lakhatáshoz és a munkához való jogot és hozzáférési lehetőséget alapelvnek tekintették, az egyes személyek által elvégzett munka és az ő általuk magukhoz vett javak és szolgáltatások dokumentálására pedig személyi munkavállalói és termelői igazolványok, a nem aktív személyek számára pedig egyéb speciális kártyák használatát javasolták. Persze joggal merülhet fel a kérdés, hogy vajon mindez nem feltételezett volna-e önmagában is komoly bürokratikus apparátust. E dilemma felvetése és tisztázása azonban hiányzik a kongresszus elé terjesztett dokumentumból. Az itt bemutatott elképzelés szerint mindenesetre a megtermelt javakat a termelői szövetségek és közösségek nagyobb raktárakba szállítanák és letétbe helyeznék, hogy aztán onnan a fogyasztói kooperatívák biztosíthassák a kiskereskedelmi forgalmazást, mindezt anélkül, hogy maguk mindeközben profitra tennének szert.

E koncepció szerint a gazdaság- és társadalomszervezéssel kapcsolatos általános feladatokat különféle speciális kiegészítő szervezetek támogatnák, amelyek „tanácsokkal, információkkal és statisztikákkal, technikai útmutatással, tökéletesebb szervezési módok felkutatásával, helyi és általános koordinációval” stb. segítenék elő az említett egységek munkáját. Hasonlóképp lehetőséget biztosítanak megújítható és visszahívható mandátummal megválasztott tagokból álló helyi és regionális gazdasági tanácsok, sőt akár egy ezekre épülő álta-

³⁰ Marx: *A gothai program kritikája*, 19.

lános nemzetgazdasági tanács létrehozására is, melyek azonban pusztán konzultatív jogkörrel rendelkeznének, minden végrehajtó hatalmi jogtól mentesen. A földrajzi értelemben szűkebb, közösségi érdekeken túlmutató kérdésekben pedig közös összefogással minden esetben úgy kellene eljárni, hogy az minden érintett fél beleegyezésével, a közös érdekében történjen, s egy mindenki számára elfogadható és méltányos végeredménnyel járjon.

Végül a dokumentum egy gazdasági kérdésekkel foglalkozó anarchista bizottság kinevezésére vagy egy Társadalmi és Gazdasági Tanulmányok Nemzetközi Központjának létrehozására tett javaslatot azzal a céllal, hogy a világ anarchistái által e tárgyban írt „legalapvetőbb, legeredetibb és legfontosabb” műveket és gondolatokat összegyűjtsék és aktualizálják, a forradalmi gyakorlat számára hasznosítható elméleti hozzájárulásként kezelve azokat.³¹

Cavallier a fentiekben részletesen bemutatott indítványa nagy visszhangra talált a jelenlevők körében, melynek eredményeképpen a benne felvázolt gazdasági programot a kongresszus egyhangúlag magáévá tette.³²

A kongresszus mint egy új Internacionálé letéteményese

A házigazda olasz FAI delegációja nevében elhangzott kongresszusi nyitóbeszéd nem hagyott kétséget az összejövetel fő céljait illetően: „az anarchizmusnak egységet és presztízt adni”, „szembenézni az alapvető problémákkal és kérdésekkel”, elősegíteni, hogy mások is megszabaduljanak „a tekintélyelvű ideológiáktól és módszerektől, az agyat elsötétítő mítoszoktól, a pártopportunistától” (azaz végső soron a bolsevizmus különféle alakváltozataitól), valamint elismerni és megerősíteni az egyes országokban folyó kompromisszummentes harcokat, amiből a militáns anarchizmus új forrása fakadhat. Szerintük „az egyes áramlatok közötti minden konfliktust félre kell tenni, hogy a problémák gyökerére” lehessen fókuszálni. Ezméik védelme és a propaganda fejlesztése érdekében egy „erősebb és intenzívebb nemzetközi együttműködésért” kiáltottak.³³ S bár a kongresszus nagy elismeréssel adózott az I. Internacionálé örökösének tekintett, az 1920-as évek eleje óta működő anarchoszindikalista internacionálénak,³⁴ mi több, fel is szólította az anarchistákat, hogy „lehetőségeikhez és a különböző országok adottságaihoz” mérten „törekedjenek a munkásmozgalomban tevékenykedni, testvéri kapcsolatokat fenntartani az IWA/AIT szekcióival és csatlakozni hozzájuk, vagy létrehozni azokat ott, ahol még nem léteznek”,³⁵ mégis úgy határoztak, hogy új, anarchista internacionálénak szánt nemzetközi föderációt hoznak létre.

Így jött létre a mind a mai napig létező *Anarchista Föderációk Internacionáléja* (IAF/IFA),³⁶ mely az akkor elfogadott, alapelveit tartalmazó nyilatkozatában félreérthetetlenül deklarálta, hogy küzd „a hatalom minden formájának eltörléséért, legyen az gazdasági, politikai, társadalmi, vallási, kulturális vagy szexuális”, s hogy ezzel párhuzamosan „egy sza-

³¹ *Congreso Internacional Anarquista (1968). Sexto punto.*

³² Michel Cavallier kongresszusi felszólalása. In: *Congreso Anarquista Internacional de Carrara de 1968.*

³³ *Congreso Internacional Anarquista (1968). Discurso de apertura pronunciado por la delegación de la FAI (Italia).*

³⁴ Az anarchoszindikalista internacionálé létrejöttéről és alapelveiről lásd részletesebben: Poór: *Anarchoszindikalizmus és nemzetköziség, avagy egy méltatlanul elfeledett internacionálé születése*, i. m.

³⁵ *Congreso Internacional Anarquista (1968). Segundo punto.*

³⁶ Az *Anarchista Föderációk Internacionáléjának* hivatalos honlapját lásd: *International of Anarchist Federations*. Ez az Internacionálé jelenleg 14 tagszervezettel rendelkezik, melyek az európai, amerikai és ázsiai kontinens legalább 20 országában aktívak.

bad, osztályok, államok és határok nélküli, anarchista föderalizmuson és kölcsönös segítségnyújtáson alapuló társadalom felépítéséért” harcol.³⁷ Ennek érdekében a kongresszus felszólította az új Internacionálé szekcióit alkotó föderációkat, hogy tanulmányozzák és mélyedjenek el „a gazdasági és társadalmi struktúrákban, az osztályokra jellemző új fogalmakban, a társadalmi környezet és az azt meghatározó, illetve az általa meghatározott emberek közti új kapcsolatokban,” hogy képesek legyenek „egy modern gazdasági valóság elemeit felépíteni és kialakítani a megfelelő taktikát”.³⁸ Az Internacionálé hitet tett az antimilitarizmus hagyományos anarchista koncepciója mellett, hangsúlyozva, hogy nem osztja a hidegháború korára jellemző, antagonisztikusan szembenálló blokkokról és az ezek valamelyikével való elkerülhetetlen azonosulásról szóló felfogást, azt csak a háborúk és egy újfajta, a korábbinál „bizonyos szempontból szörnyűbb” gyarmatosítási kísérlet igazolására szolgáló eszköznek tekinti. Felhívott ezenkívül „a világméretű éhezés nyomasztó problémájával” való szembenézésre, kiemelve, hogy a globális népesség számára szükséges élelmiszer előállítására már ma is lehetséges volna, s hogy ennek gátját alapvetően a jelenlegi tulajdonviszonyok, a fennálló állami struktúrák, valamint a domináns gazdasági elméletek jelentik.³⁹ Arra vonatkozóan azonban, hogy az anarchisták pontosan milyen gyakorlati tevékenységeket folytassanak a fenti elvek érvényre jutattása és a kitűzött célok realizálása érdekében, a carrarai kongresszus és az IAF/IFA alapító dokumentuma lényegében nem szolgált semmilyen kézzelfogható támponttal vagy jótanáccsal.

Az Internacionálé megalapításával egy időben felállították az *Anarchista Föderációk Internacionáléjának Összekötő Bizottságát* (CRIFA) is, amelynek székhelyéül Párizst jelölték ki, működésének kezdeti biztosítását pedig rábízták a FAF-ra. Maga a bizottság öt tagból állt (akik közt ott találjuk Michel Cavallier-t és Guy Malouvier-t is): egy összekötő vagy másképp főtitkárból, egy propagandatitkárból, egy adminisztrációs titkárból és két helyettesből, akiknek a megbízatása a következő kongresszus megrendezéséig terjedő időszakra szólt. Nevének megfelelően a CRIFA feladatául az Internacionáléhoz csatlakozó szervezetekkel való kapcsolattartást és az ezzel összefüggő egyéb feladatok ellátását (köztük egy többnyelvű tájékoztató közlöny kiadását) szánták.⁴⁰

Az IAF/IFA és a CRIFA működése anyagi feltételeinek biztosítása érdekében megállapodtak abban, hogy a tagságot alkotó föderációk nagyságukkal arányosan és az általuk tett vállalásoknak megfelelően (melyek mértékéről saját kongresszusaikon döntenek) rendszeres pénzügyi támogatást nyújtanak majd számukra.⁴¹ Egy tíz évvel későbbi kimutatás szerint az Internacionálé akkori éves összbevétele meghaladta az 5 millió lírát (ennek több mint felét a spanyol FAI fizette be, ami önmagában is jelzi a föderáció erejét), mely azonban így is kevésnek bizonyult a kiadások fedezésére, ezért 1978. február végén a nemzetközi szervezetnek mintegy 290 ezer lírás deficitje volt.⁴²

Ami a más nemzetközi szervezetekkel való viszonyt illeti, előirányozták, hogy az IAF/IFA „tartsa fenn a kapcsolatokat az IWA/AIT-tal, és működjön együtt vele az előzetesen egyeztetett akciókban”.⁴³ Azaz az új anarchista internacionálét nem a már létező, anarchoszindikalista *Nemzetközi Munkásszövetség* riválisának szánták, mindössze egy párhuzamosan létező

³⁷ Idézi: The IAF Secretariat: *Striving for a global anarchist movement in thought and action*.

³⁸ *Congreso Internacional Anarquista (1968). Séptimo punto.*

³⁹ *Congreso Internacional Anarquista (1968). Cuarto punto.*

⁴⁰ *Congreso Internacional Anarquista (1968). Noveno punto.*

⁴¹ *Congreso Internacional Anarquista (1968). Octavo punto.*

⁴² CRIFA: *Troisième Congrès de l'IFA, 19–20.*

⁴³ *Congreso Internacional Anarquista (1968). Segundo punto.*

és vele jó viszonyt ápoló, bizonyos mértékig más eszmei bázison, továbbá eltérő elvi és gyakorlati prioritások mentén tevékenykedő nemzetközi koordinációs szervezetként képzelték el.

Carrarában megállapodtak továbbá abban is, hogy az IAF /IFA következő kongresszusát Párizsban fogják megrendezni, még hozzá 1971-ben, a Kommün centenáriumán.⁴⁴ Ez a kongresszus aztán megerősíti majd a korábban elfogadott elveket,⁴⁵ s új Összekötő Bizottságot választ, melynek élére a nagy nemzetközi presztízzsel rendelkező Umberto Marzocchi kerül, egészen 1984-ig töltve be ezt a jelképes vezetői tisztséget.⁴⁶

Vitás pontok

Bár az eddig felvázoltak látszólag harmonikus egyetértésen alapuló idill képét sugallják, a valóságban a carrarai kongresszus korántsem volt mentes a vitáktól, melyek különböző elméleti és stratégiával kapcsolatos kérdések köré szerveződtek, s időnként nem nélkülözték az indulatokat, sőt olykor a rágalmazásokat és személyes sértegetéseket sem. A legfontosabbnak ítélt vitás pontok nem meglepő módon aktuális témákat érintettek, legyen szó akár a kubai forradalom, akár a francia '68 tapasztalatairól és értelmezéséről. Az alábbiakban ezeket a témákat igyekszem körbejárni, felvillantva az egymásnak feszülő álláspontokat, lehetőség szerint egyúttal kontextualizálva is ezeket a vitákat.

Szervezettség vagy spontaneitás?

A kongresszus egyik legfontosabb vitája az anarchista szervezettség versus forradalmi spontaneitás témája körül bontakozott ki. Ez bizonyult egyúttal az egyik legaktuálisabb kérdésnek, melyről akkortájt másutt is sok szó esett, hogy mást ne mondjunk, '68 májusának Franciaországában. Aligha véletlen, hogy a kongresszuson épp ezen eseménysorozat apropóján került terítékre a téma, s vezetett el a jelenlévők közötti heves vitákhoz.

A FAF létrehozásában, valamint többek közt a *Le Monde Libertaire* anarchista lap elindításában meghatározó szerepet játszó Maurice Joyeux volt az, aki a felszólalók közül elsőként részletesen kitért az év folyamán Franciaországban történt eseményekre, hangsúlyozva a munkások és egyetemisták, valamint az anarchisták és konkrétan saját szervezetének azokban játszott szerepét. Kiemelte, hogy az ország első elfoglalt gyára, a nantes-i Sud Aviation épp a helyi liberter csoport alkotta szakszervezeti szekció felhívásának eredményeképp került a lázadó munkások kezére.⁴⁷

A következőként felszólaló Daniel Cohn-Bendit válaszában kikelt Joyeux ellen, és a szervezett anarchista mozgalommal és konkrétan a FAF-fal szemben a forradalmi spontaneitást kezdte magasztalni, amit szerinte teljes mértékben igazoltak a franciaországi események. Meglátása szerint a májusi megmozdulások fő vívmánya a munkástanácsok és a gyárfoglalások voltak, nem pedig a „hivatalos” szervezetek felszólítására és azok bábáskodásával megvalósuló történések. Ennek szellemében és az I. Internacionálé híres jelmondatát visszhangozva leszögezte, hogy „a munkások emancipációja maguknak a munkásoknak a műve lesz, nem pedig egy konföderációé, legyen az akár anarchista, akár másféle”. Hangsúlyozta, hogy

⁴⁴ *Congreso Anarquista Internacional de Carrara 14.; Congreso Anarquista Internacional de Carrara de 1968.*

⁴⁵ Wogatzke: *Short history of the International of Anarchist Federations (IAF-IFA)*, i. m.

⁴⁶ Giorgio: *Marzocchi Umberto*, i. m.

⁴⁷ Maurice Joyeux kongresszusi felszólalása. In: *Congreso Anarquista Internacional de Carrara de 1968.*

bár ő és az egész *Március 22-e Mozgalom*⁴⁸ szembenáll a marxista-leninista csoportoskák-
kal, de ugyanúgy elutasítanak minden más szervezeti formát is, amely a spontaneitás halála
lehet.⁴⁹

Jean-Jacques Lebel már ezt megelőzően kifejezésre juttatta hasonló álláspontját, misze-
rint a májusi felkelés Franciaországban „nem hozott létre elkülönült szervezetet, épp ellen-
kézőleg: tökéletes például szolgált a tömegek forradalmi spontaneitására”.⁵⁰

A Cohn-Bendit által mondottakra reagálva a spanyol FAI delegáltaként érkező Federica
Montseny,⁵¹ a polgárháború alatti köztársasági Spanyolország egészségügyi miniszterasszo-
nya megértően úgy reagált, hogy húsz-harminc évvel ezelőtt maga is hasonlóképpen gondol-
kodott még. Egyértelművé tette ugyanakkor, hogy nézetei azóta megváltoztak, s hogy ebben
a spanyol forradalom gyakorlati próbatételei döntő szerepet játszottak. Erre hivatkozva azt
állította, hogy a liberter eszmék megvalósítására nagyobb lehetőség kínálkozik, ha az anar-
chista mozgalom szervezett, ezt a szervezettséget azonban nem szabad összekeverni egy bár-
miféle színezetű politikai pártszervezetiséggel. Másfelől pedig az anarchizmus, legyen szer-
vezett vagy sem, sohasem szabad, hogy merev dogmává merevüljön: szabad kísérletezésre
nyitott eszmének kell maradnia, amelyben megvan a létjogosultsága és a megnyilatkozáshoz
való joga minden áramlatnak, nézetnek és egyéni felfogásnak. Az anarchista szervezetiség
továbbá nem jelenti a másoktól való hermetikus elkülönülést sem: a szervezett mozgalmárok
éppúgy törekednek arra, hogy a hathatósabb cselekvés érdekében egyesítsék erőfeszítéseiket
más forradalmi erőkkkel és a társadalmi átalakulás egyéb aktoraival.⁵²

A Montseny által mondottak ugyanakkor érdekes fényben tűnnek fel, ha tekintetbe vesz-
zük a radikális spanyol *Liberter Ifjúság* (FIJL) kritikáját, amelynek tagjai a '60-as években
épp az *Országos Munkakonföderáció* (CNT) és a (spanyol) FAI vezetését vádolták ideológiai
merevséggel és szűklátókörűséggel, kritizálva egyúttal az ezen szervezetekben eluralkodó
bürokratikus és reformista tendenciákat. Mindezek kialakulásáért pedig részben éppen
Montsenyt tartották felelősnek, aki férjével, Germinal Esgleasszal együtt mintegy tíz éven
keresztül folyamatosan vezetői tisztséget töltött be az országos szervezetben, s még leköszö-
nésük után is igyekeztek a háttérből mozgatni a szálakat.⁵³

⁴⁸ 1968. március 22-én mintegy 150 diák néhány ismert költő és zenész társaságában elfoglalta a nan-
terre-i egyetem adminisztrációs épületét, és releváns egyetemi és társadalmi problémákat temati-
zálna gyűlést tartott. Az akciót követően egyesek folytatták a megkezdett elégedetlenségi mozgalmat,
később pedig mások is csatlakoztak hozzájuk. A *Március 22-e Mozgalom* elévülhetetlen szerepet
játszott az 1968. májusi franciaországi diáklázadásban. Keletkezéséről lásd részletesebben: Cohn-
Bendit, D. – Cohn-Bendit, G.: *A baloldali radikalizmus*, 49–59. A *Mozgalom* további eseményekben
játszott szerepéről pedig az idézett mű későbbi lapjait.

⁴⁹ Daniel Cohn-Bendit kongresszusi felszólalása. In: *Congreso Anarquista Internacional de Carrara
de 1968*.

⁵⁰ Jean-Lacques Lebel kongresszusi felszólalása. In: *Congreso Anarquista Internacional de Carrara
de 1968*.

⁵¹ Életútját magyarul röviden ismerteti: Harsányi: *Montseny, Federica (1905–1994)*, 289–295.

⁵² Federica Montseny kongresszusi felszólalása. In: *Congreso Anarquista Internacional de Carrara
de 1968*.

⁵³ E kérdésről lásd részletesebben például: Alberola–Gransac: *El anarquismo español y la acción re-
volucionaria (1961–1974)*, 214–215., 241.; Gurucharri–Ibáñez: *Insurgencia libertaria*, 46., 64.,
190., 214.

A marxistákkal való viszony kérdése

A kongresszus másik problematikus pontja az anarchisták marxistákkal való együttműködésének témája kapcsán került felszínre.

Az egyik oldalt – mondjuk úgy – az anarchista purizmus képviselői alkották, akik az elmúlt száz év történelmére hivatkozva azt igyekeztek bizonygatni, hogy a marxizmus különféle alakváltozatai (a szociáldemokráciától kezdve a leninizmuson át a sztálinista ihletettséig) marxista-leninizmusig vagy annak ázsiai és latin-amerikai megfelelőikig) mindig és mindenképp károsak és ellenforradalmiak voltak, végzetes csapást jelentve egyúttal magára az anarchista mozgalomra. Umberto Marzocchi például a forradalmi cselekvésben is megannyival nagyobb szabadság védelmében arra szólított fel, hogy „harcoljunk minden ideológiai dogmatizmus ellen, függetlenül attól, hogy Moszkvából, Pekingből vagy Kubából származik”.⁵⁴ Guy Malouvier a prágai tavasz vérbefojtására utalva emlékeztette a jelenlevőket a szocializmus autoriter koncepciójának csődjére, s helyette olyan forradalmi és társadalmi víziót vázolt fel, mely a szabadságon, a tekintély elvetésén, jóléten és az emberek méltóságának és személyi autonómiájának tisztelésén alapul.⁵⁵ Mindezek után Maurice Joyeux a francia '68 eseményei kapcsán egyszerre figyelmeztetett a törtető politikusok és reformista szakszervezetek irányából leselkedő veszélyre, melyek a munkásosztály demobilizálására és a forradalmi lendület megtörésére irányulnak, valamint azokra a marxista értelmiségiekre, akik az egyetemeken és általában véve a diákmozgalomban „úgy ólálkodnak a liberter mozgalom körül, mint szajhák a kocsmák környékén”. Mindezzel szemben ő maga a liberter eszmék tisztaságának megőrzése mellett tört lándzsát, a „marxista rothadás” megfékezése és az anarchizmus előretörése érdekében.⁵⁶

A másik oldalt a mozgalom azon szárnya alkotta, amely a számos országban zajló társadalmi mozgások hatására és az eszmei-politikai koncepciók újragondolása nyomán szakítva a régi beidegződésekkel hajlamosnak bizonyult konstruktív eszmecserébe bocsátkozni akár marxistákkal is, mi több, velük vállalva részt venni a társadalmi küzdelmekben. Mivel ennek az oldalnak a képviselői jellemzően nem valamely országos anarchista föderáció keretében tevékenykedtek, reprezentációjuk a kongresszuson eléggé esetleges és csekély volt, s ha egyáltalán bejutottak oda, legjobb esetben is csak megfigyelő státusszal rendelkeztek. Közülük éppen ezért ismertsége, agilis természete és az elmúlt hónapokban játszott szerepének köszönhető presztízse folytán csak Daniel Cohn-Bendit tudott lehetőséget kapni, hogy a szónoki emelvényről fejthesse ki ezzel kapcsolatos nézeteit. Bekiabálások útján azonban már ezt megelőzően is igyekezett véleményét kifejteni a korábbi felszólalók állásfoglalásaival szemben. Joyeux idézett hasonlatára válaszul például társaival együtt szarkasztikusan azt kezdte el skandálni, hogy „Éljenek a szajhák!”.⁵⁷ Majd azt követően, hogy megkapta a szót, újfent előcitolta Joyeux rájuk használt sértő megjegyzését, értésére adva, hogy szerinte mindazok a francia liberterek, akiket ismer, egyáltalán nem osztanák a FAF delegáltjának nézeteit. Kifejtette, hogy a *Március 22-e Mozgalmon* belül is vannak marxisták, akikkel rendszeresen folytatnak elméleti vitákat, ez azonban nem akadályozza egyiküket sem abban, hogy konkrét

⁵⁴ Umberto Marzocchi kongresszusi felszólalása. In: *Congreso Anarquista Internacional de Carrara de 1968*.

⁵⁵ Guy Malouvier kongresszusi felszólalása. In: *Congreso Anarquista Internacional de Carrara de 1968*.

⁵⁶ Maurice Joyeux kongresszusi felszólalása. In: *Congreso Anarquista Internacional de Carrara de 1968*.

⁵⁷ *Congreso Anarquista Internacional de Carrara 01.; Congreso Anarquista Internacional de Carrara de 1968*.

cselekvések kapcsán megvalósuló akcióegység révén közösen harcoljanak a kitűzött célokért és végső soron a forradalomért.⁵⁸ (Ugyanezek a gondolatok köszönnek vissza rendre testvérel közösen írt könyvében is, amely a franciaországi forradalmi események után közvetlenül, rendkívül rövid idő, mindössze másfél hónap alatt készült el, közvetlenül a carrarai kongresszus megnyitását megelőzően.)⁵⁹ Mondandójának lényege végeredményben a következőkben summázható: Mint azt a közelmúlt eseményei bizonyították, a forradalmi mozgalom él és virul Franciaországban, s ahhoz, hogy ez így maradjon (s kimondatlanul: hogy mást is hasonló fejleményekre kerülhessen sor), „fel kell hagynunk az anarchisták vagy marxisták hamis dilemmájával”, és helyére egy másikat kell állítani, jelesül azt, hogy az illetők „forradalmárok-e vagy sem”.⁶⁰

Cohn-Bendit ezen érvelése illeszkedett a korabeli újbaloldalon akkortájt népszerűvé váló forradalomfelfogáshoz, és különböző formában és kisebb-nagyobb mértékben tetten érhető volt számos radikális csoport, szervezet vagy mozgalom attitűdjében. A zömében száműzetésben élő spanyol liberter militánsok alkotta *Május 1-je Csoport* például – bár magát mindig anarchistaként határozta meg – szolidárisnak bizonyult a korszak más, nem kifejezetten anarchista forradalmi áramlatainak antiimperialista és diktatúraellenes karakterű akcióival is.⁶¹ Néhány évvel később a katalán–francia összetételű *Ibériai Felszabadítási Mozgalom* (MIL) eszmei téren még ennél is továbbment, és lehetőségeihez mérten megvalósította az anarchizmus és a tekintélyellenes kommunizmus szintézisét egyetlen antikapitalista formáció keretein belül.⁶²

Ugyanakkor, bár a világ különböző pontjairól alighanem számos hasonló példát lehetne még említeni a '60-as, '70-es évekből, összességében ez a szemléletmód sohasem vált általánossá a radikális baloldali közgondolkodásban, s Carrarában sem került többségbe, így a kongresszus a marxizmus dogmatikus vallásnak bélyegezve⁶³ az anarchizmus és a marxizmus összebékítése, azaz végeredményben a liberter marxizmus koncepciója ellen foglalt állást.⁶⁴

A kubai forradalom megítélése

A kongresszuson a marxizmus-leninizmus általános kritikájaként prezentált tanulmány kitért számos történelmi eseményre és a világ különböző tájain kiépült, marxista gyökerű rendszerek vezérideológiáinak és valós működésének kérdésére. Kubáról szólva úgy fogalmazott, hogy bár az ottani forradalom eredendően „nem marxista-leninista ihletésű” volt, eredeti „*kispolgári* és nacionalista” (kiemelés az eredetiben – P. P.) karakterét elvesztve fokozatosan mégis ilyenné vált, s ugyanúgy hatással volt rá „a tekintélyelvű vírus”. Ennélfogva pedig ez a „meglehetősen pragmatikus forradalom [...] aligha vezethet a kubai nép és a munkásosztály hatékony emancipációjához”. A szöveg ugyanakkor Kubát a Castro-rendszer min-

⁵⁸ Daniel Cohn-Bendit kongresszusi felszólalása. In: *Congreso Anarquista Internacional de Carrara de 1968*.

⁵⁹ Vö. Cohn-Bendit, D. – Cohn-Bendit, G.: *A baloldali radikalizmus*, 16., 53., 86., 92.

⁶⁰ Daniel Cohn-Bendit kongresszusi felszólalása. In: *Congreso Anarquista Internacional de Carrara de 1968*.

⁶¹ Lásd például a Csoport egy évvel a carrarai kongresszust megelőzően kiadott felhívását: IISG, ARCHO2915-272, Grupo 1º de Mayo – FIJL: *Llamamiento a todos los movimientos y organizaciones revolucionarias del mundo*, i. m.

⁶² Az Ibériai Felszabadítási Mozgalom eszmeiségéről lásd a MIL-ről írott, mindmáig legalaposabb munkát: Rosés Cordovilla: *El MIL*, i. m.

⁶³ *Congreso Internacional Anarquista (1968). Quinto punto*.

⁶⁴ Ennek részleteit lásd itt: *Congreso Internacional Anarquista (1968). Tercer punto*.

den hibája és hiányossága ellenére még mindig nyitottabb országgént ismerte el „a liberter kommunista elméletekre és kísérletekre, mint a Szovjetuniót és a szatellit országokat”.⁶⁵

A kubai kérdést tovább boncolgatva a találkozó leghevesebb vitájára alighanem Domingo Rojas,⁶⁶ a *Mexikói Anarchista Föderáció* küldöttjének felszólalásával összefüggésben került sor. Az akkor hatvannyolc éves, spanyol származású, de a polgárháborút követően mexikói emigrációba vonuló Rojas már a kubai forradalom kezdetétől fogva szoros kapcsolatot tartott fenn az ottani anarchistákkal, amit azoknak a Castro-féle hatalomátvételt követő száműzetésbe kényszerülése után is fenntartott. Ennélfogva missziójának tekintette (és erre kubai elvtársai kifejezetten kérték is), hogy beszámoljon a kongresszusnak a kubai forradalom kevéssé ismert eredményeiről és a Castro-rendszer valóságáról. Ennek keretében leplezetlenül a hallgatóság elé tárta, hogy a kubai anarchisták kegyetlen üldöztetésnek vannak kitéve nézeteik miatt a forradalom utáni Kubában (is), ami pedig magát a forradalmat illeti, az szerinte korántsem eredményezett mélyreható változásokat: vívmányai nem mentek messzebb annál, mint ami bármely más országban is végbement már, a szabadságjogokat ugyanakkor súlyosan megkurtították. A kubai anarchisták üzenetével egybecsengő végkövetkeztetése az volt, hogy az anarchizmus legrosszabb ellenfele a bolsevizmus, legyen szó annak bármelyik országban testet öltő változatáról.

Felszólalása szinte az első mondatoktól fogva élénk reakciókat váltott ki a jelenlevők sorából, pro és kontra egyaránt. A Kubában végbement átalakulással kapcsolatos kritikus szavaira mindjárt „Éljen Castro!” bekiabálásokkal reagáltak a forradalmi romanticizmustól elvakított résztvevők. Később aztán újabb közbekiáltásokra és fütyögésre került sor, amire a Rojas pártját fogók tapssal és szintén hangos felkiáltásokkal válaszoltak. Mire az előadó elért volna beszéde konklúziójához, a terem ismét az egyet nem értés hangjaitól vált terhessé, az „Éljen Castro!” kiáltások mellett a CIA-t kezdték el emlegetni, továbbá felhangzottak a kongresszus felosztatására irányuló követelések is. A kritikus bekiabálók neve ugyan nem ismert, de a hangfelvételből készített leiratban ők „Cohn-Bendit híveiként” szerepelnek.⁶⁷ Bár a „hívei” szócska talán túlzás, mindenesetre valószínű, hogy a Cohn-Bendittel számos kérdésben egyetértő fiatal radikálisokról lehet szó, amit már csak az is hihetővé tesz, hogy végül maga Daniel is magához ragadta a szót, szemrebbenés nélkül azt állítva, hogy „a kubai anarchistákat a CIA pénzeli”.⁶⁸ Ezzel szemben a „másik oldalról” (ahol a közbekiáltók neve szintén nem maradt fenn) „Le a bolsevikokkal!”, „Éljen Mahno!” stb. kiáltások érkeztek. Mi több, voltak, akik az előbb lármázni kezdőket nyíltan lefasisztázták, arra buzdítva őket, hogy hagyják el a termet.⁶⁹ Végül Alfonso Failla mint a kongresszus elnökségi tagja nagy önuralomról és bölcsességről tett tanúbizonyságot, amikor a következőkkel valamelyest sikeresen lehűtötte a kedélyeket: „Erre a tribünre feljöhettek azok is, akik meg akarják védeni Castro diktatórikus érveit. Itt szabad a szó, mi a szabadságot védelmezzük, és nem a tankokat, nem a hátba-

⁶⁵ Uo.

⁶⁶ Nem azonos a szintén anarchista José Domingo Gómez Rojas-szal, aki chilei származású volt, és bár közel ugyanakkor született, mint névrokona, már jóval korábban meghalt. Vö. *José Domingo Gómez Rojas (1896–1920)*, i. m.

⁶⁷ Domingo Rojas kongresszusi felszólalása. In: *Congreso Anarquista Internacional de Carrara de 1968*.

⁶⁸ Daniel Cohn-Bendit kongresszusi felszólalása. In: *Congreso Anarquista Internacional de Carrara de 1968*.

⁶⁹ *Congreso Anarquista Internacional de Carrara 08.; Congreso Anarquista Internacional de Carrara de 1968*.

dőzéseket, sem a tarkónlövéseket. [...] Legyenek bár marxisták és bolsevikok, mi erről a tribünről megadjuk nekik a lehetőséget beszélni.”⁷⁰

A Rojas felszólalása alatt bekövetkezett konfliktus hátteréül fontos megérteni, hogy mit jelentett a kubai forradalom a maga korában a nemzetközi és főképp a spanyol ajkú anarchista mozgalomnak. Az '50-es évek passzivitása és a hidegháborús acsarkodás által felőrölt militánsok számára 1958–59 fordulójá hatalmas várakozásokat ébresztett: hosszú idő óta először fordult elő, hogy egy jobboldali katonai diktatúra megbukjon, ráadásul gerillaharcból kinövő népfelkelés nyomán. A Batista-rezsim veresége ráadásul első volt az amerikai érdekszférába tartozó országok sorában, amely nem pusztán elzavarta a regnáló kormányt, de szembement az addigi tulajdonviszonyokkal, és kikezdte a hegemon pozíciót élvező amerikai imperialista befolyást a latin-amerikai térségben. Mindezen felül a forradalom vezetőinek kezdeti nyilatkozataiból egy olyan Kuba képe rajzolódott ki, amely afféle első fecskéként ösztönözni kívánja más országok hasonló forradalmi törekvéseit, mely elképzelés potenciális láncreakcióval kecsegtetett.

Aligha meglepő, hogy egy ilyen helyzetben a diktatúrák és az amerikai imperializmus kritikussai széles körben lelkesedéssel fogadták a Kubában történeteket, és nagy várakozásokkal tekintettek a térségben zajló folyamatokra. Mi több, sokan tevékenyen hozzá is kívántak járulni a vizionált kedvező változásokhoz, köztük nem egyszer anarchisták is. Egyfelől meg kell itt emlékeznünk mindazokról a (főképp kubai) anarchistákról, akik fegyverrel a kézben tevékeny szerepet vállaltak a Batista-rezsim megdöntésében, és támogatták a szigetország forradalmi átalakulását. Bár az anarchista mitológia közkeletű állításával szemben a katonai hadműveletekben és a győzelem kivívásában lényegi szerepet vállaló, majd 1959 októberében, gyanús körülmények között meghalt⁷¹ Camilo Cienfuegos maga nem sorolható a mozgalomhoz,⁷² rajta kívül sok más név említhető lenne itt. Másfelől beszélhetünk azokról a különféle nemzetiségű anarchistákról, akik még az '50-es évek folyamán kapcsolatba kerültek a kubai gerillamozgalom és a későbbi forradalom befolyásos szereplőivel, ennél fogva bizonyos fokú személyes érintettséggel rendelkeztek, ami részben rányomta a bélyegét látásmódjukra. Octavio Alberola például, akinek családja a spanyol polgárháborút követően mexikói emigrációba vonult, s aki maga már ebben az országban szerezte első politikai tapasztalatait, az '50-es évek második felében kapcsolatba került a *Július 26-a Mozgalom* szintén mexikói száműzetésben tevékenykedő tagjaival (személyesen ismerte például a Castro-fivéreket), mi több, hatásukra idővel más forradalmi szemléletű fiatalokkal együtt maga is elkezdett fegyverekkel gyakorlatozni és gerillapraktikákat elsajátítani.⁷³ Mindezek után aligha meglepő, hogy sokáig ő is pozitív példaként tekintett a kubai forradalomra, és más elvtársaival egyetemben inspirációt merített abból a harchoz, amely körülmény nem mellékes szerepet játszott a spanyol anarchista militánsok fegyveres antifrancóista küzdelmének megélénkülésében is. Ez a folyamat a *Spanyol Liberter Mozgalom* (MLE) három ágának (CNT, FAI, FIJL) együttes jóváhagyásával és tevékeny közreműködésével létrejövő, *Defensa Interior* (*Belső Védelem*) nevű titkos harci formáció létrehozásában csúcsozott ki, mely az 1960-as évek első felében magára vállalta az antifrancóista fegyveres ellenállás oroszlánrészét, fő

⁷⁰ Alfonso Failla kongresszusi felszólalása. In: *Congreso Anarquista Internacional de Carrara de 1968*.

⁷¹ Castro némely kritikusa egyenesen az újdonsült államfőt tette felelőssé Cienfuegos haláláért (értsd: meggyilkolásáért). Halálának körülményei mindazonáltal máig tisztázatlanok és számos találgatásra adnak okot.

⁷² Fernández: *Cuban Anarchism*, 80.

⁷³ Mateos (dir.): *En la brecha*.

célul nem kevesebbet, mint a diktátor Franco likvidálását tűzve ki.⁷⁴ Hasonlóképpen beszédes a franciaországi emigrációban élő spanyol anarchista kőműves és pénzhamisító, Lucio Urtubia története, aki a párizsi kubai nagykövet útján magának Ernesto Guevarának ajánlotta fel a szolgálatait. Azzal a tervvel állt elő ugyanis, hogy a kubai kormány támogatásával nagy mennyiségben hamis dollárokat készíthetne, melyekkel aztán eláraszthatnák a piacot, ily módon leértékelve az addig sziklaszilárd amerikai valutát. Bár ajánlatát Guevara végül elutasította,⁷⁵ az eset mindenképpen figyelemre méltó, különösen, ha tekintbe vesszük, hogy egy anarchistától érkezett, ráadásul már 1962 tavaszán.

A Fidel Castro és főképp Che Guevara személye iránt érzett rajongás úgyszintén erősen jelen volt a '60-as évek társadalmi miliójében, s az alól egyes anarchisták sem tudták magukat kivonni. Guevara a diktatúraellenes és antiimperialista küzdelem meg nem alkuvó harcosaként vált kulturális ikonná, majd halálával mártírrá és az univerzális forradalmiság jelképévé, ami részleges magyarázattal szolgál arra is, hogy 1967. októberi meggyilkolása miatt sarkallhatott cselekvésre olyan deklaráltan nem castróista, anarchista formációkat is, mint a *Május 1-je Csoport* és az általa életre hívott *Nemzetközi Forradalmi Szolidaritási Mozgalom*, amely egy hónappal később kiterjedt és összehangolt nemzetközi csapásmérésre vállalkozott összesen öt ország hat városának tíz különböző létesítménye (diplomáciai külképviseletek és idegenforgalmi irodák) ellen.⁷⁶ Mi több, néhány héttel Guevara halála előtt olasz anarchisták sugallatára még annak ötlete is felmerült, hogy a Csoport elrabolja Bolívia olaszországi nagykövetét, ezzel gyakorolva nyomást a CIA támogatásával Che levadászását célul kitűző latin-amerikai kormányra.⁷⁷

Ezzel szemben azok a kubai anarchisták, akik testközelből élték át a forradalom eseményeit, akiknek csalódnuk kellett a kiépülő új autoriter rendszer láttán, s akik kénytelenek voltak saját bőrükön tapasztalni a további nélkülözést és üldöztetést, nem bizonyultak kellemően harsánynak ahhoz, hogy hangjuk eljusson a forradalmi romanticizmustól elkábított nemzetközi anarchista mozgalom militánsainak fülébe. Ma ezek a hangok már közismertek, és valóban szomorú képet festenek az eseményekről, a várva várt, az ünnepezt, a piedesztálra emelt kubai forradalomról.⁷⁸

A kubai kérdés tárgyalása mindazonáltal nem ért véget a fent részletezett vitával. A kongresszus további szakaszában a *Március 22-e Mozgalom* tagjaként jelen levő, eredetileg megfigyelői státusszal rendelkező Daniel Cohn-Bendit hosszabban is lehetőséget kapott gondolatai kifejtésére, melyeket ezúttal már nem a tömegeből bekiabálva, hanem a tribünről szónokolva intézett a jelenlevőkhöz. Kifejtette, hogy nem a bolsevizmust és nem is Oroszországot kívánja igazolni, ahogyan azt sem állítja, hogy Kubában nagyobb szabadság létezne, mint másutt.⁷⁹ Gondolatmenete e tekintetben hasonlóságot mutat a bátyjával, Gabriellel közösen írott munkájának egyik megállapításával, miszerint: „Ha nem is helyeseljük egyértelműen a Dél-vietnami Nemzeti Felszabadítási Frontnak a programját és a Vietnami Demokratikus Köztársaságnak vagy *Kubának* a rendszerét, mégis a vietnami szabadságharcosok kemény

⁷⁴ A témáról lásd részletesebben például: Herrerín López: *La Defensa Interior*, i. m.

⁷⁵ Thomas: *Lucio, el anarquista irreductible*, 157–164.

⁷⁶ Gurucharri-Ibáñez: *Insurgencia libertaria*, 279.

⁷⁷ Comotto: *El peso de las estrellas*, 217–218.

⁷⁸ Néhány korabeli anarchista kritikus megnyilvánulását Dolgoff is újraközi a kubai forradalomról szóló könyvében: Dolgoff: *The Cuban Revolution*, 211–236. A témában lásd még Fernández könyvének vonatkozó 4. és 5. fejezetét: Fernández: *Cuban Anarchism*, 75–114.

⁷⁹ Daniel Cohn-Bendit kongresszusi felszólalása. In: *Congreso Anarquista Internacional de Carrara de 1968*.

és győzedelmes ellenállása szétzúzza a magas színvonalon szervezett tőkés társadalom legyőzhetetlenségének mítoszt⁸⁰ (kiemelés tőlem – P. P.). Ebben a kontextusban tehát a kubai forradalom győzelmének jelentősége az anarchisták számára abban állt, hogy az érezhető csapást mért az addig kvázi sebezhetetlennek hitt szuperhatalomra, az Egyesült Államokra, függetlenül a forradalom nyomán hatalomra kerülő Castro-rendszer eszmei irányultságától és konkrét gyakorlati politikájától. Kongresszusi felszólalásában ezen túlmenően Cohn-Bendit – egy némiképp demagóg és kifacsart logikájú érvelés keretében – azt bizonygatta, hogy mindazok nevében, akik a közelmúltban Párizsban, Rómában, Milánóban vagy Berlinben részt vettek az utcai harcokban, kijelentheti, hogy a nyugat-európai országokban a szabadság éppúgy nem létezik, mint Kubában. Azt állítani tehát, hogy egyes országok (az európai kapitalista országok) szabadabbak, mint más országok, ellenforradalmi. A kubai anarchistákat illetően pedig úgy látta, hogy akik valóban elvtársaik, azok eddig is harcoltak és ezután is harcolni fognak Kubában a szabadságért, azok viszont, akik száműzetésből agítálnak a kubai forradalom ellen, a CIA zsoldjában állnak. (Hogy mindezek tükrében hogyan igazolhatók a közönség soraiból korábban felhangzó „Éljen Castro!” kiáltások, meglehetősen problematikus, hacsak jóhiszeműen nem szándékos provokációként és pukkanászként fogjuk fel azokat, ami a bekiabálások intenzitását hallva mindenesetre nehezen tűnik hihetőnek.) Mérédek érvelésének alátámasztására Cohn-Bendit mindössze egy igen esetleges és közvetett példával szolgált, a kongresszus elé tárva, hogy az utóbbi időben az amerikai hírszerzés egy (általólag) CIA pénzeket kapó francia szakszervezet (*Force Ouvrière*) útján megpróbált a *Március 22-e Mozgalom* közelébe férkőzni, ők azonban visszautasították ezt a közeledést és ezzel az amerikai imperialista támogatás és befolyásolás efféle módszerét. Hozzátette továbbá, hogy egy harcoló anarchista számára nem létezhet „Kelet vagy Nyugat” hamis dilemmája, mivel mindkettő egyaránt elutasítandó, egyikkel sem szabad kollaborálni.⁸¹

Végül pár szóban érdemes kitérni még a konfliktus utóregzéseire, arra, hogy a vita kezdeményezőinek és főképp Cohn-Benditnek a fellépése milyen reakciókat váltott ki utóbb a kubai anarchisták pártját védelmező, erősen antibolsevik és Castro-ellenes mexikói anarchistákból. Ehhez megfelelő forrást nyújt egyik fő sajtóorgániumuk, a *Tierra y Libertad* 1968. novemberi lapszáma, melynek a carrarai kongresszusról beszámoló szerkesztőségi cikke a történetet szándékoltan „távolabbról szemlélve, és a szenvedélyeket némileg csillapítva” igyekezett bemutatni. Bár konkrétan a kubai kérdés itt nem került tárgyalásra, a szerkesztőségi cikk nem mulasztott el rámutatni arra, hogy Cohn-Benditnek és „követőinek” nem volt igaza, amikor azt állították, hogy a kongresszus távolságtartóan viszonyult az új nemzedék „unortodox” anarchizmusához. Szerintük ugyanis Carrara igenis „megmutatta, hogy az érett militáns anarchizmus nem áll ellentétben az anarchista ifjúsággal, nem is hagy fel annak megértésével, s hogy a szakadék a felfogások, az értelmezések között húzódik, nem pedig a különböző életkorúak között, mert sok szenilis anarchista osztja ezt a hibrid és kevert forradalmi opportunizmust, sok igazán fiatal anarchista viszont elutasítja ezeket az opportunizmusokat, s inkább a forradalom veteránjainak tekintélyét részesíti előnyben, az érett felfogást képviselve”. A személyeskedést és gyűlölködést ugyan joggal kárhóztató *Tierra y Libertad* szerkesztői nem értették meg, hogy a belső vitáknak s az eddig folytatott gyakorlatok önkritikus szemléletének milyen jelentősége van (lenne) a forradalmi megújulás szempontjából, s ennek szellemében felemelték szavukat a mozgalmon belüli megosztottság ellen, arra szólítva fel elvtársaikat, hogy ne pazaroljanak „energiát a belső harcokra, amikor a világ

⁸⁰ Cohn-Bendit, D. – Cohn-Bendit, G.: *A baloldali radikalizmus*, 29–30.

⁸¹ Daniel Cohn-Bendit kongresszusi felszólalása. In: *Congreso Anarquista Internacional de Carrara de 1968*.

épp kinyitja érdeklődésének kapuit elképzeléseink előtt”, elvégre „az emberiség egész történelme során soha nem voltak a társadalmi viszonyok olyan kedvezők, mint most ahhoz, hogy az anarchista elképzelések nagyszabású és széleskörű társadalmi vívmányokká váljanak”.⁸²

A kongresszus anarchista kritikája

Mint azt a felvázolt viták már sejtetni engedik, a kongresszust nem övezte általános elismerés még a nemzetközi anarchisták körében sem. Mi több, az elhangzottakkal kapcsolatos nézeteltérések mellett többen kritikusnak bizonyultak a megszervezés módját, valamint a kitűzött célok és a meghívott szervezetek tevékenysége közti ellentmondásokat illetően is.

A *Május 1-je Csoport* és a későbbi GARI oszlopos tagjai, a spanyol Octavio Alberola és a francia Ariane Gransac 1974-ben börtönben írott könyvükben például szóvá tették, hogy a spanyol FAI gyakorlati forradalmi akcióktól elzárkózó és mind bürokratikusabbá és reformistábbá váló, „mozdulatlanságpárti” (*inmovilista*) irányzatának kezdeményezésére a kongresszusi előkészítő bizottság – amely szerintük maga is a tekintélyelvű, bürokratikus mozdulatlanság képviselőiből állt – elfogadta, hogy rendes delegáltaként csak az országos szervezetek küldöttségei vehessenek részt a kongresszuson. Ennek hátterében az MLE-n belüli feszültségek álltak, melyek a '60-as évek derekán különösen erősen éreztették hatásukat. Ilyenformán a spanyol FAI törekvése a forradalmi irányultságú, radikálisabb direkt akciókat pártoló s az erőszak alkalmazásától sem visszariadó ifjúsági szervezet, a FIJL militánsait kívánta megfosztani a lehetőségtől, hogy reprezentatív képviselőik útján hallathassák a hangjukat az összejövetelen, és befolyásolhassák a gyűlés általános irányvonalát.⁸³ A spanyol föderáció ez irányú félelme nem volt alaptalan: a FIJL fegyveres szárnyaként működő *Május 1-je Csoport* ugyanis 1966 tavaszától fogva ismét a gyakorlati akciók irányába kívánta fordítani a mozgalmat, melynek nyomán Nyugat-Európa számos országában emberrablási kísérletekre, valamint diplomáciai képviselők, turisztikai vállalatok érdeklőségei, valamint bankfiókok elleni gépfegyveres és bombatámadások egész sorozatára került sor.⁸⁴ Ezek az akciók jellegükből fakadóan ambivalens következményekkel jártak: Egyfelől mindenütt felszították az ellenállás lángját, felrázták a mozgalmárokat a passzivitásból, és követendő cselekvési útmutatót kínáltak, főképp a radikális ifjúság számára, újra előtérbe állítva az anarchizmus militáns és forradalmi karakterét. Másfelől ugyanakkor fokozták az anarchista mozgalommal szembeni állami-rendőri megfigyelő és elnyomó intézkedéseket, amit a mozgalom tömegbázis kiépítésére törekvő, a szakszervezeti munkának és a békés eszközöknek nagyobb jelentőséget tulajdonító, jellemzően idősebb és nem ritkán magasabb szervezeti pozíciókkal rendelkező képviselői okkal nehezményeztek. Hiába próbálták elejét venni az eseményeknek, és felülről kontroll alá vonni a radikálisokat, törekvésük nem járt sikerrel, viszont fellépésük a gyáva megalkuvás és az autoriter hatalomgyakorlás képzetét keltette sokakban, akik ennél fogva magukat az anarchista forradalmiság valódi képviselőinek tekintve még teljesebb autonómiára törekedtek, nem hagyva fel a radikális akciók gyakorlatával. A radikálisok harcát másfelől a Spanyolországban (és másutt) bebörtönzött elvtársaik helyzetének javítására irányuló törekvések inspirálták. Nem alaptalanul úgy látták ugyanis, hogy a mozgalom „hivatalos” szervezeteinek gyakorlati passzivitással párosuló puszta deklarációi (már ha egyáltalán voltak ilyenek) nem alkalmasak erre: csak a széles körű és minél nemzetközibb karak-

⁸² *Sobre el congreso anarquista de Carrara*. Tierra y Libertad (México, D.F.), 1968. november, 1.

⁸³ Alberola–Gransac: *El anarquismo español y la acción revolucionaria (1961–1974)*, 201–202.

⁸⁴ Ezekről lásd részletesebben Albert Meltzer munkájának vonatkozó részeit: Meltzer: *The International Revolutionary Solidarity Movement*, i. m.

terű médianyilvánosságot kapó forradalmi direkt akciók azok, amelyek alkalmasak bármi-féle változás kieszközlésére (konkrét kivégzések megakadályozásától kezdve akár a bebörtönzöttek szabadlábra helyezését). Visszatérve a kiinduló gondolathoz, az Alberola–Gransac szerzőpáros Carrarát egy példának tekintette a sok közül arra, hogy mekkora szakadék tátong egyfelől a (jellemzően fiatal) anarchista forradalmárok és a mozgalom legalitáshoz ragaszkodó régi veteránjai, másfelől pedig az utóbbiak által hirdetett elvek és tényleges gyakorlati cselekvésük között. Magának a kongresszusnak az értékeléséről szólva ugyanezt a jelenséget emelték ki: Szerintük e két „irányzat” és magatartásforma közti ellentét (mely egyúttal jelentős mértékben, még ha nem is kizárólagosan, generációs jelleget is öltött) minden jószándék ellenére feloldhatatlannak bizonyult, s csak még inkább elmélyítette és véglegessé tette a megosztottságot.⁸⁵

Daniel Cohn-Bendit a kongresszust illető kritikus hozzáállásáról és kritikájának mibenlétéről már az előzőekben ismertetett viták nyomán is képet kaphattunk. E helyütt csak egy eddig még nem ismertetett pontra térnék ki, mintegy a fentiek kiegészítéseképpen. Ennek értelmében Cohn-Bendit kritikával illette a kongresszus szervezőinek és fő képviselőinek egész attitűdjét, forradalommal kapcsolatos koncepcióját. Egyfelől hangsúlyozta, hogy maga a forma, ahogy ezt a kongresszust összehívták és megrendezték, számára igencsak szociáldemokrata szájízú volt. Másfelől és ezzel összefüggésben számára a forradalom nem valami távoli, magasztos elérendő cél, amely a megfelelő pillanatban almaként leszakítható, ami „azt jelenti, hogy mi sohasem áldozzuk fel a saját életünk egy pillanatát sem a forradalomért, mert forradalomban élni az, amikor a forradalom mindennapivá válik, átítatva a saját mindennapi életünket”. A mindennapi élet forradalma pedig egyúttal azt is jelenti, hogy olyan témákkal éppúgy foglalkozni szükséges, mint az életmód, a szex vagy a szerhasználat, mert ezek mind-mind a forradalmi átalakulás tárgyát képezik. Éppen ezért egy olyan – számára – valóban forradalmi kongresszust üdvözölne szívesen, amely felállítana e kérdésekkel foglalkozó bizottságokat is.⁸⁶

Alberolához és Cohn-Bendithez sok tekintetben hasonlóan látta a helyzetet a brit delegáció tagjaként érkező Stuart Christie, aki éppen ezért más radikális ifjakkal egyetemben az első ülésnapot követően arra jutott, hogy fölösleges időpocsékolás minden további részvétel a kongresszuson. Ehelyett szeptember 1-jén egy kempingben jöttek össze Carrara külterületén, ahol maguk is gyűlésezésbe fogtak (ahonnan nem zárták ki azokat, akik nem valamely országos szervezet reprezentánsaiként érkeztek), és beszélgetésekbe kezdtek (melyeknek „hivatalos protokollja” ugyan nem volt, tematikája és hangvétele azonban eltért a másik kongresszusétól). Az összejövetel informális jellegéből fakadóan sajnos nem rendelkezünk pontos információkkal arról, hogy milyen témákról folyt a diskurzus, sem arról, hogy pontosan mi hangzott itt el, egyes fragmentumok legfeljebb a résztvevők memoárjaiból rekonstruálhatók. Maga Christie például felvetette a Nagy-Britanniában akkor már aktív (habár jobb híján még csak szárnyait bontogató), alapvetően rabsegélyezéssel és az egyes országok börtönviszonyairól szóló tudósításokkal foglalkozó *Anarchista Fekete Kereszt* (ABC) nemzetközi léptékű kiterjesztését, azaz egy *International Anarchist Black Cross* létrehozását. A „hivatalos” carrarai kongresszus által életre hívott új anarchista internacionálé elképzelésével szemben – melyet ő emlékirataiban csak „Papírinternacionálénak” titulált, mondván, csak papíron létezne, hiszen „nemlétező szervezetek és nem aktív irodák” közti kommunikáción alapul – egy valódi internacionálé perspektíváját állította, amely csakis a nemzetközi aktivi-

⁸⁵ Alberola–Gransac: *El anarquismo español y la acción revolucionaria (1961–1974)*, 239.

⁸⁶ Daniel Cohn-Bendit kongresszusi felszólalása. In: *Congreso Anarquista Internacional de Carrara de 1968*.

táson és szolidaritáson nyugodhat. Felvetése lelkes fogadtatásra talált a radikálisok körében (elsőként – az olasz rendőrség által másfél évvel később meggyilkolt – Giuseppe Pinelli biztosította támogatásáról),⁸⁷ s mint azt a későbbi évek gyakorlata megmutatta, mindezek nemcsak üres szavak voltak részéről: az ABC évről évre erősebb és szélesebb alapokon nyugvó hálózattá vált, értesítő közlönye⁸⁸ pedig rendszeres tájékoztatást nyújtott a bebörtönzött militánsok helyzetéről, igyekezvén pénzalapokat létrehozni nekik és családjuk számára.

Visszatérve a nézeteltérésekhez, az említett jelenségek nemcsak a mozgalom avatott képviselőinek szűrtak szemet, de a sajtó jelenlévő munkatársai is felfigyeltek ezekre. Mint azt egyikük szemléletesen megfogalmazta: „Egy anarchista kongresszus nem fejlődhet úgy, mint bármelyik másik. Így Carrarában [...] nem egy, hanem két kongresszus van: az egyik egy kis színházban ülésezik [...], a XIX. századból örökölt politikai tanácsok legszigorúbb szabályai szerint folyik, beszédekkel, transzparenszekkel és javaslatokkal. A másik kongresszus az utcán zajlik, a Nanterre-ben megfiatalított, a »vita« Májusa által népszerűsített, az Avignoni Fesztiválon⁸⁹ kifejlesztett és a Velencében⁹⁰ alkalmazott eljárások szerint, amelyek itt találják meg a legkedvezőbb terepet. Vajon lesz-e átmenet a két kongresszus között a féltékeny együttélésből a deklarált szakításig?»⁹¹ Egy másik sajtóképviselő szintén a régiók és az újak; a mozgalom veteránjai és fiataljai; a bevett rituálék és a szervezeti bürokrácia hívei és a kritikus nonkonformisták, valamint a liberter hagyományok és az anarchista leleményesség közti konfliktusról számolt be, leszögezvén, hogy a két nemzedéknek, e két különböző történelmi pillanatnak a szintézise nem jött létre Carrarában.⁹² Ahogyan általánosan, úgy konkrétan az MLE esetében is hasonló volt a helyzet: a kongresszus csak hozzájárult a már amúgy is meglévő és évekkel korábbra visszanyúló szakadás elmélyítéséhez az organizáció vezetését kézben tartó és azt megszilárdítani akaró klikk és a tettere kész, radikális ifjúság között, amely akcióihoz már erkölcsi (nemhogy anyagi) támogatásra sem számíthatott a mozgalom „hivatalos” szerveitől.⁹³

⁸⁷ Christie: *The Christie file*, 163–164.

⁸⁸ Az 1968 júliusában induló, s előbb *Bulletin of the Anarchist Black Cross*, majd 1971-től *Black Flag* néven működő újság teljes digitalizált archívumát lásd itt: *Black Flag*.

⁸⁹ A legrégebb idejelemez, 1947-ben alapított fesztivál Franciaországban. Az 1968-as lázadások hatására az az évben megrendezésre kerülő 22. fesztivál idejére a francia művészek sztrájkba léptek, az egyik darabot pedig „a közrend megzavarásának veszélyére”, valamint „az államfő személye elleni támadásra” hivatkozva betiltották, mert anarchista terroristák alakjai tűntek fel benne. Fouano: *Breve Rencontre Avec Gérard Gelas, Auteur, Metteur En Scène, Directeur De Compagnie*, i. m.

⁹⁰ 1968 folyamán Rómában és Észak-Olaszország számos egyetem- és iparvárosában a franciaországihoz sok tekintetben hasonló eseményekre került sor. Hogy a cikk szerzője miért épp Velencét emelte ki a sorból, nem egészen egyértelmű. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy június folyamán a város közelében fekvő Porto Marghera petrokkémiai kombinátnál sor került a sztrájkoló munkások és a támogatásukra oda érkező radikális diákok közti szövetségkötésre. Frei: *1968*, 161. A másik lehetséges magyarázattal a 29. Velencei Nemzetközi Filmfesztivál esete szolgálhat, amelyet épp a carrarai kongresszussal egyidőben tartottak, de amely már augusztus 25-én kezdetét vette. A kibontakozó társadalmi elégedetlenségi mozgalom hatására az ANAC filmes egyesület rendezői visszavonták filmjeik jelölését, s a bojkottot egyes baloldali pártok is támogatták. A bojkottfelhívást elutasító rendezők részvételével, komoly rendőri jelenlét mellett megtartott fesztivált széleskörű tüntetések kísérték. *La storia raccontata da Giorgio Dell'Arti*, i. m.

⁹¹ Jean Lacouture, a *Le Monde* különmegbízottjának tudósítása, 1968. szeptember 3. Idézi: Alberola–Gransac: *El anarquismo español y la acción revolucionaria (1961–1974)*, 240.

⁹² Mariella Righini, a *Le Nouvel Observateur* különmegbízottjának tudósítása. Idézi: Alberola–Gransac: *El anarquismo español y la acción revolucionaria (1961–1974)*, 240.

⁹³ Alberola–Gransac: *El anarquismo español y la acción revolucionaria (1961–1974)*, 241.

Az igazán kemény kritikusok után talán nem kevésbé érdektelen újfent az – egyébként egyértelműen kongresszuspárti – mexikói *Tierra y Libertad*ot idézni, amely a kibontakozott nézeteltérések és viták ellenére is összességében pozitívan értékelt az összejövetelt. Sőt, a lap szerkesztőségi cikke szerint a kongresszus „kétségtelenül több pozitívummal bír, mint bármely más kongresszus az anarchizmus [...] történetében”, mivel „megmutatta, hogy a nemzetközi anarchizmus olyan erőt képvisel, amely újra erőteljesen jelen van a jelen társadalom ügyeiben, és képes a nemzetközi összefogásra, hogy [...] kijelölje a kornak megfelelő irányt”. Mindezek után ugyanakkor – és ez az önkritika az igazán sokatmondó – kénytelen volt a lap azt is elismerni, hogy „e kongresszus nagy erénye inkább a megmutatott lehetőségekben rejlik, mintsem a konkrét eredményekben”.⁹⁴

Konklúzió

Összegezve a fentieket elmondható, hogy az előzetesen támasztott várakozásokat a többéves előkészítő munka gyümölcseként 1968 augusztus–szeptemberében életre hívott carrarai nemzetközi anarchista kongresszus csak részlegesen és ambivalens módon váltotta be. Bár megrendezésére kétségtelenül széles körű és összehangolt nemzetközi koordináció eredményeképp került sor, a tényleges résztvevők köre nemzetiségi és szervezeti hovatartozás alapján a vártnál limitáltabb és egyoldalúbb volt, aminek következtében a Carrarában történt összejövetel nem tekinthető sem világkongresszusnak, sem minden kritérium szerinti valódi nemzetközi anarchista kongresszusnak, elvégre döntő többségében európaiak voltak csak jelen, s azonos jogokkal rendelkező delegáltaként csupán országos szervezetek küldöttei képviselthették magukat.

Noha a kongresszus egyöntetűen elfogadta a spanyol FAI delegáltja által felvázolt programot a gazdasági átalakulás céljairól és mikéntjéről, ez a koncepció nem számított igazán újnak (részben a mozgalom 19. századi „klasszikusainak” gondolatait ismételte, részben a spanyol forradalom tapasztalataira hivatkozott, bár meglehetősen kritikátlanul), ugyanakkor az objektív viszonyokat és a mozgalom aktuális állapotát tekintve nem is bizonyult (még csak részleges formában sem) a közeljövőben realizálható elképzelésnek.

Az új anarchista internacionálé létrehozása érdekében tett erőfeszítések kétségtelenül imponálóak voltak, az IAF/IFA megszületése pedig tagadhatatlanul reményeket ébresztett sokakban, elősegítve az egyes – főképp nyugat-európai – tagszervezetek közötti koordinációt és kooperációt. Mint azt az Internacionálé tíz évvel későbbi, szintúgy Carrarában megrendezett III. kongresszusáról írott beszámolójában a CRIFA kiemelte: „az IFA 1968-as megalkulásának okát bőségesen igazolja intenzív tevékenysége, amely lehetővé tette számunkra, hogy koordináljuk az anarchista propaganda terjesztését és megteremtjük az Internacionálé olyan folytonosságát, amely meghaladja az 1907-es, 1949-es és 1958-as anarchista Internacionálékét”.⁹⁵ Mivel azonban e nemzetközi föderáción sok esetben épp a legtettrékeszebb radikálisok rekedtek kívül, az alapítás nem járult hozzá a mozgalom remélt egységének valós helyreállításához. Ahogyan azt a CRIFA is kénytelen volt elismerni: „Mindig is felismertük korlátainkat és tisztában voltunk erőink szerénységével. Nem vagyunk elégedettek, főként azért nem, mert nem minden anarchista militáns értette és érti meg az IFA hasznosságát és konstruktív szükségét mozgalmunk és eszméink számára.”⁹⁶ Ez a körülmény jelentősen csökkentette egyúttal az Internacionálé tényleges akciópotenciálját,

⁹⁴ *Sobre el congreso anarquista de Carrara*. Tierra y Libertad (México, D.F.), 1968. november, 1.

⁹⁵ CRIFA: *Troisième Congrès de l'IFA*, 14–15.

⁹⁶ CRIFA: *Troisième Congrès de l'IFA*, 14.

miközben a radikálisokat arra kárhoztatta, hogy a továbbiakban (is) saját szakállukra cselekedjenek, ennek megfelelően szükségszerűen kisebb anyagi erőforrásokra és gyengébb szervezeti háttérre támaszkodva műveleteikhez. Mindenesetre a történetek csak megerősítették őket abban, hogy a mozgalom magukat „hivatalosnak” tekintő szervezeteire és „vezetőire” fittyet hányva fokozni kell a radikális (és nem feltétlenül kizárólag anarchista) csoportok közötti nemzetközi kapcsolatkeresések és együttműködések gyakorlatát, ami nem állandó és formális szervezeti struktúrák felállítására, hanem kézzelfogható célok köré szerveződő direkt akciók realizálására irányul.

Részben ugyanez a jelenség öltött testet a kongresszusi beszédek során időnként megnyilvánuló vitákban is: a (jellemzően fiatalabb) radikálisok mint föderáción kívüli elemek, legfeljebb csak megfigyelőként lehettek jelen a rendezvényen, miközben a felszólalási és szavazati joggal bíró delegáltak döntő hányada számos fontos és releváns kérdésben tőlük eltérő álláspontot képviselt. Jóllehet ez korántsem jelenti azt, hogy a fiatal radikálisoknak minden vitát generáló kérdésben igazuk lett volna (lásd például a kubai kérdésben képviselt gyakran zavaros és téves állásfoglalásukat), mindez szemléletesen megmutatta, hogy a szőnyeg alá söpörni szándékozott ellentétek a mozgalmon belül igenis léteznek, és azok többnyire nem oldhatók fel egyetlen varázsütéssel, vagyis a konstruktív teoretikus viták semmiképp sem nélkülözhetők. Fellépésük egyúttal arra is rávilágított, hogy a közelmúltban bekövetkezett változásokra és a kor aktuális kihívásaira a mozgalomnak reagálnia kell, ez a reakció pedig nem korlátozódhat előregyártott formulák kritikátlan ismétlésére, pláne nem dogmákká merevítésére. Ugyanígy maga a nemzetközi liberter mozgalom sem érheti be pusztán sémák, rituálék és régi gyakorlatok repetitív ismétlésével: a szabad kísérletezés, a kreatív újítások, az autonóm működési gyakorlatok fundamentális részét kell, hogy képezzék az anarchista praxisnak.

BIBLIOGRÁFIA

Levéltári források

Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (IISG), Amsterdam
Antonio Téllez Solá Papers (ARCH02915-272)

Audiovizuális források

Congresso anarchico di Carrara (1968) https://www.youtube.com/watch?v=GaMuRbWR_Uo (Utolsó letöltés dátuma itt és a továbbiakban: 2024. december 7.)

Mateos, Gonzalo (dir.): *En la brecha: Anarquistas contra Franco*. El queso y los gusanos. Canal de análisis social, 2018. https://www.youtube.com/watch?v=G2mOyxYxoY&ab_channel=Elquesoylosgusanos.Canaldean%C3%A1lisisocial

Hangfelvételek

Congreso Anarquista Internacional de Carrara 01. <https://archive.org/details/CongresoAnarquistaInternacionalDeCarrara01>

Congreso Anarquista Internacional de Carrara 08. <https://archive.org/details/CongresoAnarquistaInternacionalDeCarrara08>

Congreso Anarquista Internacional de Carrara 09. <https://archive.org/details/CongresoAnarquistaInternacionalDeCarrara09>

Congreso Anarquista Internacional de Carrara 14. <https://archive.org/details/CongresoAnarquistaInternacionalDeCarrara14>

A kongresszusi jegyzőkönyvek kiadott anyagai

- Congreso Internacional Anarquista (1968). Discurso de apertura pronunciado por la delegación de la FAI (Italia)* https://www.antorcha.net/biblioteca_virtual/historia/congreso_carrara/1.html
- Congreso Internacional Anarquista (1968). Primer punto. Comisión de verificación de credenciales (FAI España – UAB Bulgaria – FAF Francia).* Carrara, 1968. szeptember 1. https://www.antorcha.net/biblioteca_virtual/historia/congreso_carrara/2.html
- Congreso Internacional Anarquista (1968). Segundo punto. Los libertarios, el movimiento obrero y las organizaciones obreras nacionales e internacionales.* Carrara, 1968. szeptember 2. https://www.antorcha.net/biblioteca_virtual/historia/congreso_carrara/3.html
- Congreso Internacional Anarquista (1968). Tercer punto. El anarquismo y el marxismo ante la prueba de la experiencia del siglo XX y teniendo en cuenta las experiencias de la revolución rusa, española y cubana.* https://www.antorcha.net/biblioteca_virtual/historia/congreso_carrara/4.html
- Congreso Internacional Anarquista (1968). Cuarto punto. La Internacional de Federaciones Anarquistas frente a los bloques imperialistas, a los países no aliados y a los problemas esenciales de nuestra época: la juventud, la lucha contra la guerra, contra el hambre en el mundo, contra las dictaduras, el racismo, etc.* https://www.antorcha.net/biblioteca_virtual/historia/congreso_carrara/5.html
- Congreso Internacional Anarquista (1968). Quinto punto. Actitud del movimiento anarquista frente a la expansión de las religiones y medios a poner en obra para combatirlos.* https://www.antorcha.net/biblioteca_virtual/historia/congreso_carrara/6.html
- Congreso Internacional Anarquista (1968). Sexto punto. La organización de la economía en una sociedad anarquista o durante la etapa de transición revolucionaria hacia la anarquía.* https://www.antorcha.net/biblioteca_virtual/historia/congreso_carrara/7.html
- Congreso Internacional Anarquista (1968). Séptimo punto. Las bases ideológicas, tácticas y organizacionales de la Internacional de Federaciones Anarquistas.* https://www.antorcha.net/biblioteca_virtual/historia/congreso_carrara/8.html
- Congreso Internacional Anarquista (1968). Octavo punto. Pacto de asociación y compromiso formal de sostenimiento material preciso y de colaboración regular en las actividades internacionales.* https://www.antorcha.net/biblioteca_virtual/historia/congreso_carrara/9.html
- Congreso Internacional Anarquista (1968). Noveno punto. Nombramiento de un organismo de relaciones anarquistas internacionales encargado además de la publicación de un boletín de información y de orientación libertarias; este organismo comprenderá igualmente un Comité Internacional de solidaridad con los movimientos de exiliados de los países totalitarios.* https://www.antorcha.net/biblioteca_virtual/historia/congreso_carrara/10.html
- Congreso Anarquista Internacional de Carrara de 1968.* <https://archive.org/details/CongresoAnarquistaInternacionalDeCarraraTexto/mode/1up?view=theater>
- Uisk, Ahto: *De anarkistiska federationernas kongress i Carrara 1968: rapport till SAC:s arbetsutskott 9 september 1968.* Stockholm: Studierådets skriftserie, 1968.

Egyéb nyomtatásban megjelent források

- Cohn-Bendit, Daniel – Cohn-Bendit, Gabriel: *A baloldali radikalizmus. Orvosság a kommunizmus agkori betegségére.* Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1970.
- CRIFA. Commission de relations de l'internationale des fédérations anarchistes: *Troisième Congrès de l'IFA. Carrara (Italie). du 23 au 27 mars 1978. (Debats – Conference CNT-FAI d'Espagne – Motions – Conference de Presse).* Carrara: La Cooperativa Tipolitografica, 1978.
- Marx, Karl: *A gothai program kritikája.* In: MEM. 19. köt. Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1969. 13–30.

Interjúk

- Fouano, Rodolphe: *Brève Rencontre Avec Gérard Gelas, Auteur, Metteur En Scène, Directeur De Compagnie.* 2015. április 20. <https://lestroiscoups.fr/breve-rencontre-avec-gerard-gelas-auteur-metteur-en-scene-directeur-de-compagnie/>

Újságok

Espoir, 1968.

Freedom, 1968.

Tierra y Libertad (México, D.F.), 1968.

Szakirodalom

Alberola, Octavio – Gransac, Ariane: *El anarquismo español y la acción revolucionaria (1961–1974)*. Barcelona: Virus Editorial, 2004.

Balázs Eszter – Földes György – Konok Péter (szerk.): *A moderntől a posztmodernig: 1968*. Budapest: Napvilág Kiadó, 2009.

Balázs Gábor: „Stato, padroni, fate attenzione...” – *Az olasz hosszú '68, első rész*. Rednews, 2018. július 3. <http://rednews.hu/index.php/41-rovatok/731-stato-padroni-fate-attenzione-az-olasz-hosszu-68-elso-res>

Barcsi Tamás – Szabó Gábor (szerk.): *68 kísértése. Írások az ellenkultúráról és örökségéről*. Budapest: Jószeveg Műhely Kiadó, 2008.

Bognár Károly (szerk.): *Lázadó diákok Párizsban, Rómában, Nyugat-Berlinben*. Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1968.

Bookchin, Murray: *Párizs, 1968*. In: Bozóki András – Sükösd Miklós (szerk.): *Az anarchizmus klasszikusai*. Budapest: Mundus Magyar Egyetemi Kiadó, 2009. 434–441.

Bozóki András – Seres László – Sükösd Miklós (szerk.): *Anarchizmus ma*. Budapest: T-Twins, 1994.

Christie, Stuart: *The Christie file*. London: Cienfuegos Press, 1980.

Comotto, Agustín: *El peso de las estrellas. Vida del anarquista Octavio Alberola*. Rayo Barcelona: Verde Editorial, 2019.

Csoma Lajos: „Mindent akarunk!” 1968 és az anarchizmus. *Múltunk*, 56. évf. (2011) 1. sz. 125–149.

Dolgoff, Sam: *The Cuban Revolution. A Critical Perspective*. Anarchy Order.

Fernández, Frank: *Cuban Anarchism: The History of A Movement*. Tucson: See Sharp Press, 2001.

Frei, Norbert: *1968. Diáklázadások és globális tiltakozás*. Budapest: Corvina Kiadó, 2008.

Giorgio, Sacchetti: *Marzocchi Umberto*. 2021. január 28. <https://maitron.fr/spip.php?article168723>

Göbölös N. László: *Hatvannyolc – akkor és azóta. (H)ősök, utódok, szellemek*. Budapest: Pallas Könyvek, 2007.

Guérin, Daniel: *Anarchizmus – Az elmélettől a gyakorlatig*. In: Daniel Guérin antológia. 2022.

Gurucharri, Salvador – Ibáñez, Tomás: *Insurgencia libertaria. Las Juventudes Libertarias en la lucha contra el franquismo*. Barcelona: Virus Editorial, 2010.

Harsányi Iván: *Montseny, Federica (1905–1994)*. In: Harsányi Iván – Jemnitz János – Székely Gábor (szerk.): *A nemzetközi munkásmozgalom történetéből*. Évkönyv 1994. XX. évf. Budapest: Magyar Lajos Alapítvány, 1993. 289–295.

Herrera López, Ángel: *La Defensa Interior. El final de la violencia libertaria*. 2016. https://anarko-biblioteca.files.wordpress.com/2016/08/defensa_interior_el_final_de_la_violencia_libertaria_-_c3a1ngel_herrerc3adn_lc3b3pez.pdf

Klaniczay Gábor: *1968 és az ellenkultúra*. *Educatio*, 27. évf. (2018) 3. sz. 382–390.

Konok Péter: „...a kommunizmus gyermekbetegsége?” *Baloldali radikalizmusok a 20. században*. Budapest: Napvilág Kiadó, 2006.

Konok Péter: *Baloldali stratégiák – Franciaország, 1968*. *Eszmélet*, 10. évf. (1998) 37. sz. 106–120.

López, Chantal – Cortés, Omar: *Presentación*. https://www.antorcha.net/biblioteca_virtual/historia/congreso_carrara/presentacion.html

Marshall, Peter: *Demanding the Impossible. A History of Anarchism*. London – New York – Toronto – Sydney: Harper Perennial, 2008.

Meltzer, Albert: *The International Revolutionary Solidarity Movement. A study of the origins and development of the revolutionary anarchist movement in Europe 1945–73 with particular reference to the First of May Group*. <https://theanarchistlibrary.org/library/albert-meltzer-ed-the-international-revolutionary-solidarity-movement>

Nemes János: *Terroristák az NSZK-ban. Baader/Meinhof és társaik*. Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1978.

- Poór Péter: *Anarchoszindikalizmus és nemzetköziség, avagy egy méltatlanul elfeledett internacionálé születése*. In: Székely Gábor – Szilágyi Ágnes Judit: *A nemzetközi munkásmozgalom történetéből. Évkönyv 2022. XLVIII. évf.* Budapest: Magyar Lajos Alapítvány, 2022. 85–111.
- Poór Péter: *Az olasz anarchista mozgalom első 50 esztendeje*. Tett, 2023. május 20. <https://tett.merce.hu/2023/05/20/poor-peter-az-olasz-anarchista-mozgalom-első-50-esztendeje/>
- Rosés Cordovilla, Sergi: *El MIL: una historia política*. Ciudad de México: Revolución Mundial, 2018.
- Sausic Attila: *A terror sodra. A diáklázadás és a terrorizmus 1968 után*. Budapest: Athenaeum Kiadó, 2020.
- Sulák Péter Sándor: *A „változás szele” – az újbaldali diákság 1968-as forradalmi megmozdulásai Franciaországban*. Újkor.hu, 2020. július 7. <https://ujkor.hu/content/valtozas-szele-az-ujbaloldali-diaksag-1968-forradalmi-megmozdulasai-franciaorszagban>
- Thomas, Bernard: *Lucio, el anarquista irreductible*. Confederación Sindical Solidaridad Obrera.
- Wogatzke, Robert: *Short history of the International of Anarchist Federations (IAF-IFA)*. 1996. szeptember 6. <https://theanarchistlibrary.org/library/robert-wogatzke-short-history-of-the-international-of-anarchist-federations-iaf-ifa?v=1672172120>
- Woodcock, George: *Anarchism: A History of Libertarian Ideas and Movements*. Cleveland – New York: The World Publishing Company, 1962.

Egyéb weblapok

Black Flag. <https://www.blackflag.org.uk/>

International of Anarchist Federations. <https://i-f-a.org/>

José Domingo Gómez Rojas (1896–1920) <https://www.memoriachilena.gob.cl/602/w3-article-3476.html>

La storia raccontata da Giorgio Dell'Arti. 2018. április 1. <https://web.archive.org/web/20180401075045/http://cinqantamila.corriere.it/storyTellerThread.php?threadId=mostravenezia4>

The IAF Secretariat: *Striving for a global anarchist movement in thought and action*. 2006. <https://theanarchistlibrary.org/library/the-iaf-secretariat-striving-for-a-global-anarchist-movement-in-thought-and-action>